

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
"Національний гірничий університет"

Електротехнічний

(факультет)

Кафедра Перекладу

(повна назва)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
дипломного проекту (роботи)
магістр

(назва освітньо-кваліфікаційного рівня)

галузь знань 03 Гуманітарні науки

спеціальність 035 Філологія

(код і назва спеціальності)

спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно)

освітній рівень магістр

(назва освітнього рівня)

кваліфікація Викладач вищого навчального закладу, перекладач технічної літератури,
редактор перекладач

(код і назва кваліфікації)

на тему: «Особливості лексичної реалізації концепту «тварина» в англійській мові

Виконавець: студент 6 курсу, групи 035-16м

Лахматова К.С.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Керівник	Прізвище, ініціали	Оцінка	Підпис
	проф.Введенська Т.Ю.		

Рецензент	доц.Кабаченко І.Л.		
-----------	--------------------	--	--

Нормоконтроль	доц. Нестерова О.Ю.		
---------------	---------------------	--	--

Дніпро
2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I Концепт як змістова одиниця картини світу.....	7
1.1 Когнітивна лінгвістика як складова парадигми концепцій мовознавства.....	7
1.2 Картина світу: її типи та складові.....	11
1.3 Поняття концепту.....	22
Висновки до I розділу.....	28
РОЗДІЛ II Особливості використання концепту «тварина» в англійській мові.....	30
2.1 Методи дослідження концептів.....	30
2.2 Номінативне та фразеологічне поле концепту «тварина».....	33
Висновки до II розділу.....	62
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65

ВСТУП

Актуальність роботи визначається великим значенням концептів як одиниць процесу мислення людини як представника певного суспільства. Концепт «тварина» являє собою один з найбільш об'ємних концептів в різних мовних картинах світу. Історія взаємодії людини і тварин налічує тисячоліття, і форми проявів цієї взаємодії різноманітні і численні. Відносини "людина – тваринний світ", що розвиваються під впливом історичних, географічних і соціальних чинників, мають величезний вплив на мову.

Об'єктом дослідження є концепт «тварина».

Предметом дослідження є лексична реалізація концепту «тварина» в англійській мові.

Мета дослідження – розглянути концепти, які пов'язані з тваринним світом, встановити різницю між сприйняттям одного й того ж концепту в англійській, українській та російській мовах.

Зазначена мета передбачає вирішення таких *завдань*:

1. Дати визначення концепту.
2. Розглянути особливості концептів в рамках когнітивної картини світу.
3. Вивчити методи опису концептів.
4. Встановити структуру концепту «тварина» в англійській мові.

Теоретичне значення. Концепт та концептосфера є невід'ємною частиною ментального процесу людини певного суспільства. Завдяки вивченню концептів можливо отримати більш повну картину процесу семантичних змін в системі мови.

Наукова новизна здобутих результатів полягає в тому, що було здійснено аналіз концепту «тварина» в англійській мові та комплексне зіставлення лексики та фразеології з компонентом-зоонімом в українській та англійській мовах.

Практичне значення виконаної роботи полягає у можливості детальніше розібрати процеси мислення людей, які є представниками той чи іншої

культури. Завдяки встановленню в концептосфері наявності певних концептів ми зможемо зрозуміти, яку роль вони відіграють у системі мови та які особливості функціонування вони мають у мові. Результати цього дослідження дозволять виявити національну специфіку концептів та концептосфер задля покращення міжкультурної комунікації.

РОЗДІЛ І

КОНЦЕПТ ЯК ЗМІСТОВА ОДИНИЦЯ КАРТИНИ СВІТУ

1.1 Когнітивна лінгвістика як складова парадигми концепцій мовознавства

Когнітивна лінгвістика міцно зайняла своє місце в парадигмі концепцій сучасного світового мовознавства. В когнітивній лінгвістиці ми бачимо новий етап вивчення складних відношень між мовою та мисленням.

Когнітивна лінгвістика складається в останні два десятиліття ХХ століття, але її предмет – особливості засвоєння та обробки інформації – засоби репрезентації ментальних знань за допомогою мови – став зрозумілим вже в перших теоретичних трудах з мовознавства в ХІХ столітті.

Так, розглядаючи теорію В. Гумбольдта про народний дух, А.А.Потебня визнає питання про походження мови питанням про явища душевного життя, що передують мові, про закони його освіти і розвитку, про вплив його на подальшу душевну діяльність, тобто питанням суто психологічним. А.А.Потебня розуміє, що в душевній діяльності є поняття найсильніші і поняття, що залишаються далеко. Саме найсильніші уявлення беруть участь в утворенні нових думок. А.А.Потебня добре бачить роль асоціації і злиття асоціацій в освіті рядів уявлень. Різномірні уявлення, сприйняті одночасно, не втрачаючи своєї цілісності, можуть складатися в одне ціле. При злитті два різних уявлення сприймаються як одне [44,56].

А.А. Потебня дуже добре розумів роль мови в процесах пізнання нового, в процесах становлення та розвитку знань людини про світ на основі психологічних процесів асоціації, на основі різних по силі уявлень людини про явища, які мають назву в мові [44,88].

Сучасна когнітивна лінгвістика належить до числа наук, які за допомогою своїх методів досліджують один спільний предмет – когніцію. Когніція як процес пізнання, відображення свідомістю людини навколишньої дійсності та

перетворення цієї інформації в свідомості, в теперішній час в сучасній науці розуміється ширше – термін когнітивний, який раніше означав «пізнавальний», зараз все більше набуває значення «внутрішній», «ментальний».

До завдань когнітивної науки «входить і опис / вивчення систем уявлення знань і процесів обробки і переробки інформації, і - одночасно - дослідження загальних принципів організації когнітивних здібностей людини в єдиний ментальний механізм, і встановлення їх взаємозв'язку і взаємодії» [1,268].

Таким чином, когнітивна лінгвістика – один з напрямків міждисциплінарної когнітивної науки.

Когнітивна лінгвістика досліджує ментальні процеси, що відбуваються при сприйнятті, осмисленні і пізнанні дійсності свідомістю, а також види і форми їх ментальних репрезентацій.

Матеріалом лінгвокогнітивного аналізу є мова, а цілі такого дослідження в різних конкретних напрямках (школах) когнітивної лінгвістики можуть відрізнятися – від поглибленого вивчення мови за допомогою когнітивного категоріально-термінологічного апарату до конкретного моделювання змісту і структури окремих концептів як одиниць національної свідомості (концептосфери) [25,28].

Таким чином, когнітивна лінгвістика як самостійна галузь сучасної лінгвістичної науки виділилася з когнітивної науки. Кінцевим завданням когнітивної лінгвістики, як і когнітивної науки в цілому, є «отримання даних про діяльність розуму» [1,279]. При цьому дослідження свідомості становить загальний предмет когнітивної науки і когнітивної лінгвістики [41,55].

З нашої точки зору, можна говорити про наступні напрями в когнітивній лінгвістиці, які визначилися на сьогоднішній день:

- Культурологічне – дослідження концептів як елементів культури в опорі на

дані різних наук. Такі дослідження зазвичай де-факто міждисциплінарні, не пов'язані виключно з лінгвістикою, хоча можуть виконуватися і лінгвістами (що і дозволяє розглядати даний підхід в рамках когнітивної лінгвістики); мова в цьому випадку виступає лише як один з джерел знань про концепти (наприклад, для опису концепту використовуються дані про етимологію слова, що називає цей концепт);

- лінгвокультурологічне – дослідження названих мовними одиницями концептів як елементів національної лінгвокультури в їх зв'язку з національними цінностями і національними особливостями цієї культури: напрямок «від мови до культури»;

- логічне – аналіз концептів логічними методами, не дивлячись на залежність від їх мовної форми;

- семантико-когнітивне – дослідження лексичної і граматичної семантики мови як засобу доступу до змісту концептів, як засобу їх моделювання від семантики мови до концептосфери;

- філософсько-семіотичне – досліджуються когнітивні основи знаковості [14, 13].

Кожний з цих напрямків можна вважати вже досить сформованим в сучасній лінгвістиці, всі вони мають свої методичні принципи: об'єднує їх перш за все теоретичне уявлення про концепт як одиницю свідомості.

Крім того, відзначимо наявність досить великого числа робіт, які об'єднують фактичне ототожнення понять концепт і значення слова: традиційний аналіз семантики слова називається при цьому аналізом концепту, а семантичні дослідження – когнітивними.

Так, наприклад, В.Я. Миркін свою дуже цікаву і інформативну статтю про види значення слова починає такою фразою: «Концепт, закріплений за певним словом, є (лексичним) значенням слова» [41,102].

Створюваний підхід до лінгвокогнітивного дослідження ми позначаємо як семантико-когнітивний, підкреслюючи цією назвою основний напрямок

дослідження – дослідження співвідношення семантики мови з концептосферою народу, співвідношення семантичних процесів з когнітивними.

Когнітивна лінгвістика стала можливою після оформлення теоретичних постулатів психолінгвістики. Саме психолінгвісти обґрунтували існування невербального мислення, існування в свідомості людей концептосфери, що складається з квантів знання – концептів, що постійно змінюються і оновлюються [39, 83].

З'ясувалося, що знаки мови створюються людьми для обміну важливою інформацією, тобто для найбільш загальнопоширених і комунікативно необхідних концептів, що знаки мови лише пунктир на просторі концептуальних смислів, що концептосфера набагато об'ємніше і ширше, ніж та її частина, яка позначена мовними засобами. Ці теоретичні досягнення психолінгвістики стали основою для створення методології когнітивної лінгвістики.

С точки зору Попової та Стерніна «*концепт* це приналежність свідомості людини, глобальна одиниця розумової діяльності» [41, 135].

Упорядкована сукупність концептів у свідомості людини утворює його концептосферу.

Мова – один із засобів доступу до свідомості людини, його концептосфери, до змісту та структури концептів як одиниць мислення. Через мову можна пізнати і пояснити значну частину концептуального змісту свідомості.

Сукупність значень мовних одиниць утворює семантичний простір мови.

«Концепт» – одиниця концептосфери, значення – одиниця семантичного простору мови [42,40].

«Значення» – елемент мовної свідомості, «концепт» – когнітивної.

Концепт і значення в рівній мірі – явища розумової, когнітивної природи.

Значення є частина концепту як розумової одиниці, яка закріплена мовним знаком за метою комунікації. Концепт не має обов'язкового зв'язку зі

словом або іншими мовними засобами вербалізації. Концепт може бути вербалізований, а може бути і не вербалізований мовними засобами.

Концепт може бути вербалізований в разі комунікативної необхідності різними способами (лексичними, фразеологічними, синтаксичними та ін.). Цілим комплексом мовних засобів, систематизація та семантичний опис яких дозволяють виділити когнітивні ознаки і когнітивні класифікатори, які можуть бути використані для моделювання концепту [42, 87].

Концепт має певну структуру, яка не є жорсткою, але є необхідною умовою існування концепту і його входження в концептосферу.

Спостерігається національна, соціальна, групова і індивідуальна специфіка концепту. Лінгвістична концептологія використовує поняття концепт як позначення, яке моделюється лінгвістичними засобами одиниці національної когнітивної свідомості.

Завдання лінгвістичної концептології полягає в тому, щоб, виявивши максимально повно склад мовних засобів, які репрезентують, тобто виражають, вербалізують досліджуваний концепт і, описавши максимально повно семантику цих одиниць (слів, словосполучень, текстів), застосовуючи методіку когнітивної інтерпретації результатів лінгвістичного дослідження, змоделювати зміст досліджуваного концепту як глобальної ментальної (розумової) одиниці в її національній (можливо також в соціальній, віковій, гендерній, територіальній) своєрідності і визначити місце досліджуваного концепту в концептосфері.

1.2 Картина світу: її типи та складові

Останнім часом вираз «картина світу» набуло поширення в самих різних областях гуманітарних наук.

Поняття картини світу дійсно важливо для сучасної науки, але воно вимагає чіткого визначення, оскільки вільне поводження з цим поняттям не

дозволяє представникам різних дисциплін зрозуміти один одного, досягти узгодженості в описі картини світу засобами різних наук. Особливо важливо визначити це поняття для лінгвістики і культурології, які в більшій мірі, ніж інші науки, останнім часом використовують дане поняття.

Кубрякова вважає, що до проблеми загального визначення картини світу слід підійти з загальнонаукової точки зору, що дозволить розмежувати принципово різні види картини світу.

Під картиною світу в найзагальнішому вигляді пропонується розуміти впорядковану сукупність знань про дійсність, що сформувалася в громадській (а також груповій, індивідуальній) свідомості [27, 7].

Принциповим є розмежування двох картин світу – безпосередньої й опосередкованої.

Безпосередня картина світу – це картина, що отримується в результаті прямого пізнання свідомістю навколишньої дійсності. Пізнання здійснюється як за допомогою органів почуттів, так і за допомогою абстрактного мислення, яким володіє людина, проти в будь-якому випадку ця картина світу не має «посередників» в свідомості і формується як результат безпосереднього сприйняття світу та його осмислення.

Безпосередня картина світу, що виникає в національній свідомості, залежить від методу, яким вона була отримана. У цьому сенсі картина однієї і тієї ж дійсності, одного і того ж світу може відрізнятися – вона може бути раціональною і чуттєвою; діалектичною і метафізичною; матеріалістичною і ідеалістичною; теоретичною і емпіричною, науковою та «наївною», фізичною і хімічною [43, 45].

Подібні картини світу є історично зумовленими – вони залежать в своєму змісті від досягнутого до того чи іншого історичного етапу рівня пізнання; вони змінюються зі зміною історичних умов, з досягненнями науки, розвитком методів пізнання. В окремих суспільствах або шарах суспільства може

домінувати протягом тривалого часу якась одна картина світу, яка визначається панівним методом пізнання.

Безпосередня картина світу тісно пов'язана зі світоглядом, але відрізняється від світогляду тим, що вона являє собою змістовне знання, в той час як світогляд відноситься скоріше до системи методів пізнання світу. Світогляд визначає метод пізнання, а картина світу - це вже результат пізнання.

Безпосередня картина світу включає як змістовне, концептуальне знання про дійсність, так і сукупність ментальних стереотипів, що визначають розуміння і інтерпретацію тих чи інших явищ дійсності. Таку картину світу ми називаємо когнітивною, так як вона являє собою результат пізнання дійсності, виступає як результат діяльності когнітивної свідомості і ґрунтується на сукупності впорядкованих знань – концептосфері [116].

Н.М.Лебедева пише: «Наша власна культура задає нам когнітивну матрицю для розуміння світу, так звану «картину світу» [43,21]. Під когнітивною картиною світу розуміється ментальний образ дійсності, сформований когнітивною свідомістю людини або народу в цілому і є результатом як прямого емпіричного відображення дійсності органами почуттів, так і свідомого відображення дійсності в процесі мислення.

Таким чином, когнітивна картина світу – це сукупність концептосфери і стереотипів свідомості, які задаються культурою. Когнітивна картина світу в свідомості особистості системна і впливає на сприйняття особистістю навколишнього світу.

Національна когнітивна картина світу являє собою загальне, стійке, повторюване в картинах світу окремих представників народу. У зв'язку з цим національна картина світу, з одного боку – деяка абстракція, а з іншого – когнітивно-психологічна реальність, що виявляється в розумовій, пізнавальній діяльності народу, в його поведінці – фізичній і вербальній. Національна картина світу виявляється в однаковості поведінки народу в стереотипних ситуаціях, в загальних уявленнях народу про дійсність, у висловлюваннях і

загальних думках, в судженнях про дійсність, прислів'ях, приказках та афоризмах.

Опосередкована картина світу – це результат фіксації концептосфери вторинними знаковими системами, які матеріалізують існуючу в свідомості безпосередню когнітивну картину світу. Такими є мовна і художня картини світу.

М.В.Піменова під мовною картиною світу розуміє «сукупність знань про світ, які відображені в мові, а також засоби одержання і інтерпретації нових знань» [39].

В.В.Красних протиставляє картину світу і мовну картину світу таким чином: «картина світу» і «мовна картина світу» повинні бути чітко розведені» [41,17].

В.В.Красних справедливо звертає увагу на те, що «... відмінності в мовних картинах світу далеко не завжди свідчать про кардинальні відмінності на певних ділянках картини світу» [41,35], наприклад, люди розрізняють кольори, навіть якщо у них в мові немає для деяких з них найменування; категорія невизначеності може не мати граматичного вираження, наприклад, в російській мові, але передається лексично.

Мовна картина, по В.В.Красних, позначає «світ в дзеркалі мови», а картина світу (образ світу) розуміється як «відображення в психіці людини предметної навколишньої дійсності» [41,44].

Лінгвістичні когнітивні структури «безпосередньо беруть участь у формуванні мовної картини світу, в той час як «матеріалом» формування (концептуальної) картини світу слугують в першу чергу феноменологічні когнітивні структури. Останні мають (або можуть мати) вербальну «оболонку», тобто виступають в парі з лінгвістичними когнітивними структурами» [41,67].

Мовна картина світу – це сукупність зафіксованих в одиницях мови уявлень народу про дійсність на певному етапі розвитку народу, уявлення про дійсність, відбите в мовних знаках і їх значеннях – мовне членування світу,

мовне впорядкування предметів і явищ, закладена в системних значеннях слів інформація про світ [41,67] .

Необхідно тільки пам'ятати, що це – обмежена і до того ж «наївна» картина світу, вона не передає повністю ту картину світу, яка є в національній свідомості, оскільки мова називає і категоризує далеко не все, що є в свідомості народу.

Крім того, мовна картина світу в значній мірі являє для дослідника-лінгвіста лише історичний інтерес, оскільки вона відображає стан сприйняття дійсності, яке склалося в минулі періоди розвитку мови в суспільстві. За мовній картині світу не можна достовірно судити про сучасних уявленнях етносу про світ, про актуальну концептосферу народу [23].

Однак, мовна картина світу не дорівнює когнітивної, остання незмірно ширше, далеко не всі концепти мають мовне вираження і стають предметом комунікації. Тому судити про когнітивне картине світу по мовній картині світу можна лише в обмеженому масштабі, постійно маючи на увазі, що в мові названо тільки те, що мало або має зараз для народу комунікативну значимість – про це народ говорить або говорив [7,20].

Опис картини світу, опосередкованої мовними знаками, дає істотні відомості про когнітивну картину світу, але ці відомості досліднику потрібно витягувати з язика спеціальними прийомами. Найважливіша особливість вторинної, опосередкованої картини світу полягає в тому, що вона не впливає на людину безпосередньо в акті поведінково-розумової діяльності. На безпосереднє мислення і поведінку людини в тій чи іншій ситуації впливає когнітивна картина світу.

Таким чином, когнітивна картина світу і мовна картина світу пов'язані між собою як первинне і вторинне, як ментальне явище і його вербальна репрезентація, як зміст свідомості і засіб доступу дослідника до цього змісту.

Художня картина світу – це теж вторинна картина світу, подібна мовної. Вона виникає в свідомості читача при сприйнятті їм художнього твору (або в свідомості глядача, слухача – при сприйнятті інших творів мистецтва) [14].

Картина світу в художньому тексті створюється мовними засобами, при цьому вона відображає індивідуальну картину світу в свідомості письменника

У художній картині світу можуть бути виявлені концепти, властиві сприйняттю світу тільки даного автора – індивідуальні концепти письменника.

Таким чином, мова виступає засобом створення вторинної, художньої картини світу, яка відображає картину світу творця художнього твору.

У художній картині світу можуть відбитися особливості національної картини світу – наприклад, національні символи, національно-специфічні концепти. При цьому слід завжди пам'ятати, що художня картина світу – вторинна, опосередкована картина світу, причому вона опосередкована двічі – мовою і індивідуально авторською концептуальною картиною світу [14].

Культурна (концептуальна) картина світу – це відображення реальної картини через призму концепцій, сформованих на основі уявлень людини, отриманих за допомогою органів почуттів і, пройшовши через її свідомість, як колективну, так і індивідуальну. Це образ світу, переломлений у свідомості людини, тобто світогляд людини, створеної в результаті її фізичного досвіду та духовної діяльності.

Культурна картина світу специфічна і різниться у різних народів. Це обумовлено цілим рядом факторів: географією, кліматом, природними умовами, історією, соціальним устроєм, віруваннями, традиціями, способами життя тощо [10, 137].

Мовна картина світу відображає реальність засобами мови, але не прямо, а через культурну картину світу ("мова – як дзеркало культури"). Оскільки реальна картина світу представлена в свідомості людини її мовними засобами, вона об'єктивована мовою і має вже ту форму, яку «відобразила» і створила – на базі культури – національна мова.

Слово не відображає сам предмет реальності, яке нав'язується носію мови, а наявне в його свідомості поняттям про цей предмет. Поняття ж складається на рівні узагальнення тих основних ознак, що утворюють це поняття, і тому представляє собою абстракцію, відволікання від конкретних рис. Поняття, створені на рівні мислення, обумовлені культурою – як загальнонаціональною, так і індивідуальною. При цьому, оскільки наша свідомість обумовлена як колективно (спосіб життя, традицій тощо), так і індивідуально (специфічне сприйняття світу, властиве даному конкретному індивідуум), то мова відображає дійсність не прямо, а через два зигзага: від реального світу до мислення та від мислення до мови [10, 204].

Таким чином, мова та культура взаємопов'язані настільки тісно, що практично складають єдине ціле, яке складається з цих компонентів, і жоден з яких не може функціонувати (а, отже, і існувати) без двох інших. Всі разом вони співвідносяться з реальним світом, протистоять йому, залежать від нього, відображають й одночасно формують його бачення і відношення до нього.

Шлях від позамовної реальності до поняття та далі до словесного вираження неоднаковий у різних народів, що обумовлено різноманіттям історії та умов життя цих народів, специфікою розвитку їх суспільної свідомості. Таким чином, мовна картина світу у різних народів може відрізнятися. Це проявляється в принципах категоризації дійсності, матеріалізуючись і в лексиці, і в граматиці.

Національна культурна картина світу первинна по відношенню до мовної. Вона повніша, багатша і глибша, ніж відповідна мовна. Однак саме мова реалізує, вербалізує національну культурну картину світу, зберігає її і передає з покоління в покоління. Мова фіксує далеко не все, що є в національному баченні світу [10, 178].

Слово можна порівняти з мозаїкою. У різних мовах ці кусочки складаються в різні мозаїчні картини світу. Ці картини можуть розрізнятися, наприклад, своїми фарбами: там, де українська мова змушує своїх носіїв

побачити два кольори: синій і блакитний, англомовні люди бачать один: блакитний. При цьому і україномовні, і англомовні люди дивляться на один і той самий об'єкт реальності – частину спектра [37].

Однак у дійсності шлях від реальності до слова (через поняття) складний, багатоплановий і зигзагообразний. Засвоюючи чужу, нову мову, людина одночасно засвоює чужий, новий світ, як би переконуючи себе в своїй свідомості, втягуючи у свій світ поняття з іншого світу, з іншої культури.

Культура, як і мова, не може існувати поза людиною. Вона існує у вигляді деяких концептів, ментальних утворень.

Менталітет співвідносять з культурою як частину з цілим, тобто культура в широкому етнографічному сенсі слова включає в себе менталітет [37].

Менталітет – це загальний соціально-психологічний стан суб'єкта (народа, нації, народності, соціальної групи, людини), що склався в результаті історично тривалого та досить стійкого впливу природно-географічних, національних, соціально-політичних та культурних умов життя на суб'єкт менталітету, що виникає на основі органічної зв'язку минулого з теперешнім. Створюючись, формуючись, розвиваючись історично та генетично, менталітет представляє собою стійку сукупність соціально-психологічних якостей та їх рис, їх органічну цілісність, що визначають багато сторін життєдіяльності даної спільноти людей, проявляючись у їх духовному та матеріальному житті, в специфіці їх державності та різних суспільних відносин.

Проведемо грань між менталітетом і ментальністю. На відміну від менталітету під ментальністю слід розуміти часткове, асоційоване проявлення менталітету не стільки в умонастрої суб'єкта, скільки в його діяльності, це поняття пов'язане або витікає з менталітету. Тому в звичайному житті частіше всього приходиться мати справу з ментальністю, ніж з менталітетом, хоча для теоретичного аналізу важливіше останнє [50].

Термін *менталітет* останнім часом все частіше зустрічається в роботах по когнітивній лінгвістиці.

Однак зміст цього терміна досі не може вважатися досить чітко визначеним.

Існують найрізноманітніші, вельми суперечливі визначення цього поняття, причому в словниках і довідниках вони стали з'являтися фактично тільки в середині 90-х рр.

Під менталітетом розуміють образ думок, психологічний склад розуму, особливості мислення, характер. У когнітивній лінгвістиці важливо розмежувати поняття менталітет і концептосфера [16].

Менталітет ми визначили як специфічний спосіб сприйняття і розуміння дійсності, який визначається сукупністю когнітивних стереотипів свідомості, характерних для певної особистості, соціальної або етнічної групи людей. Можна говорити про менталітет особистості, групи і народу (етносу). Менталітет конкретної особистості обумовлений національним, груповим менталітетом, а також факторами особистого розвитку людини – його індивідуальною освітою, культурою, досвідом сприйняття і інтерпретації явищ дійсності. Це особисті ментальні механізми сприйняття і розуміння дійсності.

Груповий менталітет – це особливості сприйняття і розуміння дійсності певними соціальними, віковими, професійними, гендерними та іншими групами людей. Добре відомо, що одні й ті ж факти дійсності, одні і ті ж події можуть бути по-різному сприйняті в різних групах людей. Чоловіки і жінки, діти і дорослі, гуманітарії і технарі, багаті і бідні по-різному можуть сприймати і інтерпретувати одні і ті ж факти. Це пов'язано з так званими когнітивними стереотипами, що диктують приписування причин того чи іншого сліdstву, події. Менталітет групи формується в тісному зв'язку з груповими установками, що діють в групі [51, 118].

Так, відомо, що гравці команди, що програла мають тенденцію приписувати поразку впливу об'єктивних чинників: погане поле, необ'єктивне суддівство і ін.. В той час як спостерігачі схильні пояснювати поразку суб'єктивними факторами: не проявили волі, не намагалися, не вистачило

швидкості і ін.. Переможці зазвичай успіх приписують власним зусиллям: «у перемоги маса батьків, поразка завжди сирота». Є дитяча, чоловіча, жіноча «логіка». Є менталітет певних психологічних типів людей – наприклад, менталітет оптиміста і песиміста: перший говорить «склянка наполовину повна», а песиміст каже «склянка наполовину порожня». Можна сказати, що менталітет має «автоматизований» характер, він діє практично без контролю свідомості, і тому в багатьох випадках «не об'єктивний» - якщо людина хоче бути об'єктивною, вона повинна свідомо долати «вказівки» свого менталітету, свої установки. При цьому треба долати і власні ментальні стереотипи, і групові, і національні [41, 140].

Національний менталітет – це національний спосіб сприйняття і розуміння дійсності, який визначається сукупністю когнітивних стереотипів нації. Наприклад, американець побачивши людину, яка розбагатіла, думає: «багатий – означає розумний», слов'янин же в цьому випадку зазвичай думає: «багатий – означає злодій». Поняття «новий» у американців сприймається як «покращений, кращий», у слов'ян – як «неперевірений».

Сприйняття і розуміння дійсності – подібні, але не однакові поняття.

Сприйняття – перший етап і основна умова розуміння. Менталітет різних народів може «змусити» людей різних національностей сприймати по-різному одні й ті ж предметні ситуації. Національний менталітет нерідко як би «спонукає» органи сприйняття людини бачити одне й не помічати інше. Слов'янський менталітет, наприклад, незмінно фіксує покірність азіатських жінок і не помічає підвищеної активності власних, в той час як азіати насамперед фіксують активність і навіть агресивність слов'янських жінок, не помічаючи покірності і пасивності власних [15].

Розуміння сприйнятого також обумовлюється менталітетом. Наприклад, карикатуру в китайській газеті – дівчина і хлопець цілуються на лавці – р європейський менталітет трактує як зображення розбещеності молодих людей, а китайський – як критику нестачі житлоплощі у китайців.

Японські фільми періоду Другої світової війни дуже відрізнялися від батальних стрічок Голівуду, де зображувалися перемоги американської армії, в японських фільмах зображувалася в основному загибель людей, страждання солдатів, плач матерів. З точки зору європейського сприйняття, це були фільми про жахи війни, а зовсім не мілітаристські стрічки, покликані підвищити дух японської армії і народу. Але японський менталітет сприймав їх за іншою ментальною схемою, незрозумілою європейцям: «Ось бачите, в яких умовах японський солдат продовжує виконувати свій обов'язок» [41, 145].

Невелике запізнення до призначеного терміну в гості слов'яни вважають проявом поваги до господарів, а німці – навпаки неповагою.

Українські учні розуміють повторне пояснення вчителем того ж самого матеріалу як прагнення домогтися кращого розуміння ними цього матеріалу, як прагнення допомогти учневі, а фіни нерідко думають про такого вчителя: «Він нас за дурнів вважає, одне і те ж розповідає» [41,155].

Якщо фіни вважають, що повідомити про порушення будь-якою людиною закону – це чесно, то слов'яни вважають, що стосовно колег, знайомих, друзів саме це – нечесно. Донос на своїх товаришів, колег, друзів, сусідів засуджується. Фіни, кажучи про чесність, мають на увазі необхідність дотримання в поведінці закону, який єдиний для всіх [41,144].

Менталітет і концептосфера тісно пов'язані і взаємодіють в процесах мислення.

Концептосфера – сфера знань народу – в певній мірі визначає менталітет народу (особливості сприйняття і розуміння дійсності).

Проте, не дивлячись на тісний зв'язок, менталітет і концептосфера - різні сутності, і їх вивчення вимагає різних методів та підходів.

Менталітет народу проявляється насамперед у його характері, діях, комунікативній поведінці. Менталітет формується під впливом економічних умов, політичних змін, соціально-політичних процесів, природних явищ,

контактів з іншими етнічними групами. Вивчати його треба переважно етнокультурологічними і етнопсихологічними методами і прийомами.

Концептосфера – це сфера думки, інформаційна база когнітивної свідомості народу і окремої особистості. Основне джерело формування концептів – пізнавальна діяльність особистості, в тому числі через її комунікативну діяльність (спілкування, читання, навчання). Вивчення концептосфери можливо психологічними, культурологічними і лінгвокогнітивний методами і прийомами.

Концептосфера людини є інформаційною базою когнітивної картини світу, забезпечує її впорядкованість, структурованість і системність, забезпечує багато в чому розуміння людиною дійсності, але не вичерпує когнітивну картину світу, яка передбачає, крім системи ментальних одиниць ще й динамічні механізми пізнання, когнітивні стереотипи сприйняття [4].

Проте, роль концептосфери в когнітивній картині особистості і суспільства важко переоцінити.

1.3 Поняття концепту

Мислення людини невербальне, воно здійснюється за допомогою універсального предметного коду. Люди мислять концептами, кодованими одиницями цього коду і складовими бази універсального предметного коду.

В даний час слід визнати, що саме концепт є ключовим поняттям когнітивної лінгвістики. Однак, незважаючи на те, що поняття концепт можна вважати для сучасної когнітивістики утвердженням, зміст цього поняття дуже істотно варіюється в концепціях різних наукових шкіл і окремих вчених.

Справа в тому, що *концепт* – категорія розумова і це дає великий простір для її тлумачення.

Вперше у вітчизняній науці термін концепт був ужитий С.А.Аскольдовим-Алексєєвим в 1928 р.. Вчений визначив концепт як уявну освіту, яка заміщає в процесі думки невизначений безліч предметів, дій,

розумових функцій одного і того ж роду (концепти рослина, справедливість, математичні концепти) [1,275].

Д.С.Лихачов приблизно в цей же час використовував поняття концепт для позначення узагальненої розумової одиниці, яка відображає і інтерпретує явища дійсності в залежності від освіти, особистого досвіду, професійного і соціального досвіду носія мови і, будучи свого роду узагальненням різних значень слова в індивідуальних свідомостях носіїв мови, дозволяє спілкуватися, долати існуючі між ними індивідуальні відмінності в розумінні слів. Концепт, по Д. С. Лихачову, не виникає зі значень слів, а є результатом зіткнення засвоєного значення з особистим життєвим досвідом мовця [32, 5].

Е.С. Кубрякова пропонує таке визначення концепту: «Концепт – оперативна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку, всієї картини світу, квант знання. Найважливіші концепти виражені в мові» [27,13].

В.І. Карасік характеризує концепти як «багатосторонню ментальну структуру, в якій можна виділити ціннісну, образну, понятійну частини. Вчений зазначає, що о концептах слід говорити лише в тому випадку, якщо ця область осмислюється в мовній свідомості та отримує позначення одним словом» [20,13].

Концепт кодується у свідомості індивідуальним чуттєвим чином, виступаючим як чуттєвий компонент змісту концепту, і є базовою одиницею універсального предметного коду людини.

Так, ми вважаємо, що концепти правильніше інтерпретувати насамперед як одиниці мислення, а не пам'яті, оскільки їх основне призначення – забезпечувати процес мислення. Вони виступають і як хранителі інформації, але є вони одиницями пам'яті, ще належить довести.

З нашої точки зору, концепт не обов'язково має мовне вираження – існує багато концептів, які не мають стійкої назви і при цьому їх концептуальний статус не викликає сумніву.

Найважливішим поняттям когнітивної лінгвістики є поняття *концептосфери* – області знань, складеної з концептів як її одиниць.

Таким чином, *концептосфера* – це впорядкована сукупність концептів народу, інформаційна база мислення.

Мислення здійснюється без обов'язкового звернення до мови. Інструментом мислення виступає універсальний предметний код.

Одиницями універсального предметного коду є предметні чуттєві образи, які кодують знання. Знання представлені в свідомості людини концептами, а в якості коду концепту виступають чуттєві образи, що входять в концепт як його складова частина. У розумовому процесі людина оперує образами, які несуть і «прикріплені» до образів раціональні знання.

Одиниці універсального предметного коду – це чуттєві уявлення, схеми, картини, можливо, емоційні стани, які об'єднують і диференціюють елементи знань людини в його свідомості і пам'яті за різними підставами [4].

Образні одиниці універсального предметного коду можуть побічно виявляти себе. Коли студенти на іспиті не знають відповіді на питання, вони мимоволі намагаються допомогти собі, зображуючи руками перед собою в ході міркування деякі фігури, як би намагаючись зобразити, передати екзаменатору той образ, який, як вони вважають, кодує необхідну їм одиницю знання в їх свідомості і для якого вони не можуть знайти слова. Це, як правило, свідчить про незнання раціонального, логічного змісту концепту. Якщо людина не знає сенс будь-якого абстрактного поняття, вона часто допомагає собі пояснити це рухами руки. Мабуть, вона намагається взяти за основу образне ядро концепту, зобразити його (як, наприклад, можна зобразити образне ядро таких концептів як гвинтові сходи, круглий, квадратний, маленький), в той час як абстрактна ідея «руками» зображена бути не може [43,44].

Сукупність мовних засобів, які об'єктивують концепт в певний період розвитку суспільства, визначається нами як номінативне поле концепту.

Номінативне поле концепту принципово неоднорідне. Воно містить як прямі номінації самого концепту безпосередньо (ядро номінативного поля), так і номінації окремих когнітивних ознак концепту, що розкривають зміст концепту і ставлення до нього в різних комунікативних ситуаціях (периферія номінативного поля). Так, в ядро номінативного поля концепту «керівник» увійдуть начальник, керівник, шеф, бос, господар, адміністратор, перша особа, керувати, розпоряджатися, командувати, керівний. В периферію - кричить, товстий, чинити свавілля, примхливий, компетентний, авторитарний, всевладний і багато інших [42, 45].

Перерахуємо мовні засоби, які можуть входити в номінативне поле того чи іншого концепту і забезпечити його формування в процесі лінгвокогнітивного дослідження:

- прямі номінації концепту (ключове слово-репрезентант концепту, яке обирається дослідником в якості імені концепту і імені номінативного поля, і його системні синоніми);
- похідні номінації концепту (переносні, похідні); однокореневі слова, одиниці різних частин мови;
- контекстуальні синоніми;
- okazіональні індивідуально-авторські номінації;
- стійкі поєднання слів, синонімічні ключовим словом (фруктовий сад, підводний човен, капітан команди і ін.);
- фразеологізми, що включають ім'я концепту (перша ластівка, залізниця, біла ворона та ін.);
- паремії (прислів'я, приказки та афоризми) – хто не з нами, той проти нас; молодо-зелено;
- метафоричні номінації (до концепту душа - душа співає, плаче, радіє, сумує, сміється, рветься назовні і под.);
- стійкі порівняння з ключовим словом (високий як стовп, розумний як Ейнштейн);

- вільні словосполучення, які номінують ті чи інші ознаки, які характеризують концепт (хмара грозова, велика, чорна) [41,33].

Найбільш надійний спосіб виявлення невербалізованих концептів – контрастивні дослідження, що дозволяють виявити одиниці, що не мають перекладних відповідностей, в одній з мов.

В українській мові при порівнянні з англійською мовою виявляється відсутність позначення для наступних концептів:

«Вечір п'ятниці, субота та неділя» - *weekend*;

«Двотижневий період часу» - *fortnight*;

«Спускатися з кручі на мотузці» - *abseil*;

«Бурхливо аплодувати, шумно вітати» - *acclaim*;

«Позбавлений керівництва, без голови; без першої строфи (вірш)» - *acephalous*;

«Вплив сонця, вітру, води» - *exposure*;

«Думка, яка прийшла пізніше» - *afterthought*;

«Дозвіл на тимчасову відсутність в університеті або монастирі» - *exeat*;

«Бюрократ від освіти» - *educrat*;

«Той, хто звертається за порадою» - *advisee* [17, 236].

З іншого боку, в англійській мові немає позначення для таких українських концептів, як окріп, борщ, маячити, кватирка, погорілець та інші.

В українській мові відносно німецької мови відсутні позначення для таких концептів як:

«Готовий допомогти» - *Hilfsbereit*;

«Заборона не професію» - *Berufsverbot*;

«Картонна підставка під пивний кухоль» - *Bierdeckel*;

«Діти одних батьків» - *Geschwister*;

«Йти на високих підборах, постукуючи ними» - *Stocken*;

«Навчальний текст, попередньо написаний вчителем на класній дошці» - *Tafelbild*;

«Вечір після роботи» - *Feierabend* [17, 237].

У німецькій мові немає лексем для позначення таких українських концептів як *вінегрет, квас, автолюбитель, окріп, сухостій, аврал, однофамілець, ласун, іменинник, тамада, безпритульний, кмітливий* та ін..

Життєвий досвід людини постійно збагачує зміст концептів, які складають його концептосферу, причому збагачується як образний компонент концепту (з'їздивши на море, людина збагачує зміст свого концепту «*море*», побачивши пожежу, людина збагачує зміст концепту «*пожежа*»), так і раціональна складова – інформаційний мінімум і інтерпретаційні ознаки (людина отримує додаткові відомості про море, пожежу) [39,84].

В процесі історичного розвитку концептосфера людини зазнає змін. Багато концептів зникає в ході розвитку суспільного життя.

Висновки до I розділу

Важливим елементом прояву мовної картини світу є зіставлення однієї мови з іншими мовами.

З'ясувалося, що знаки мови створюються людьми для обміну важливою інформацією, тобто для найбільш загальнопоширених і комунікативно необхідних концептів; що концептосфера набагато об'ємніше і ширше, ніж та її частина, яка позначена мовними засобами. Ці теоретичні досягнення психолінгвістики стали основою для створення методології когнітивної лінгвістики.

Когнітивна лінгвістика як самостійна галузь сучасної лінгвістичної науки виділилася з когнітивної науки. Кінцевим завданням когнітивної лінгвістики, як і когнітивної науки в цілому, є «отримання даних про діяльність розуму». При цьому дослідження свідомості становить загальний предмет когнітивної науки і когнітивної лінгвістики, а концепт є ключовим поняттям когнітивної лінгвістики.

Концепт – це окремий предмет колективної свідомості, який має вираження в мові, та являє собою представлення ідеального поняття, яке відображає бачення представником певної культури навколишньої дійсності.

Найважливішим поняттям когнітивної лінгвістики є поняття концептосфери – області знань, складеної з концептів як її одиниць.

Принциповим для сучасної лінгвістики є розмежування концептосфери і семантичного простору мови, яке називають терміном мовна картина світу.

Безпосередня картина світу включає як змістовне, концептуальне знання про дійсність, так і сукупність ментальних стереотипів, що визначають розуміння і інтерпретацію тих чи інших явищ дійсності. Таку картину світу ми називаємо когнітивною, так як вона являє собою результат пізнання дійсності.

Таким чином, когнітивна картина світу – це сукупність концептосфери і стереотипів свідомості, які задаються культурою. Концепти, а з ними і концептосфера, постійно розвиваються, деякі когнітивні ознаки вони втрачають, деякі набувають, видозмінюють.

РОЗДІЛ II

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОНЦЕПТУ «ТВАРИНА» В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

2.1 Методи дослідження концептів

«Методика дослідження концептів полягає в інтерпретації значення конструкцій, об'єктивуючих ті чи інші особливості концептів; у виявленні (властивих багатьом концептам) характеристик. Потім, на їх основі, узагальнення особливостей концептів, а також виділення концептуальних структур, когнітивних моделей і мовних схем актуалізації досліджуваних концептів в порівнюваних мовах» [42, 30].

Як зазначає Н.В.Крючкова, «для опису концепту в його синхронному стані необхідно синхронне дослідження репрезентацій концепту в лексико-семантичних системах мов, доповнене по можливості аналізом результатів асоціативних експериментів і вивченням дискурсивного функціонування слів. Такий аналіз дозволяє побачити, який зміст вкладають носії тієї чи іншої мови в ті чи інші поняття і виявити зв'язки, що існують в концептуальній системі носіїв мови (тобто взаємодія аналізованого концепту з іншими концептами). Матеріал асоціативних експериментів дає можливість виявити найбільшу кількість актуальних для сучасного стану свідомості ознак концепту» [24,45].

Основні етапи семантико-когнітивного дослідження такі:

- Побудова номінативного поля концепту
- Аналіз і опис семантики мовних засобів, що входять в номінативне поле концепту.
- Когнітивна інтерпретація результатів опису семантики мовних засобів - виявлення когнітивних ознак, які формують досліджуваний концепт як ментальну одиницю.

- Опис змісту концепту у вигляді переліку когнітивних ознак. етап моделювання концепту, який дозволить описати концепт як цілісну ментальну одиницю і передбачає кілька послідовних кроків:
- опис макроструктури концепту (атрибуція виявлених когнітивних ознак образному, інформаційного компонентів і інтерпретаційних полю і встановлення їх співвідношення в структурі концепту);
- опис категоріальної структури концепту (виявлення ієрархії когнітивних класифікаційних ознак);
- опис польової організації виявлених когнітивних ознак (виявлення ознак, що становлять ядро, ближню, дальню та крайню периферію концепту, і уявлення змісту концепту у вигляді польової структури).

Підсумком моделювання концепту в рамках лінгвоконцептологічного дослідження є словесне або графічне представлення змісту концепту у вигляді польової структури.

При описі концепту через семантику використовуються як традиційні, так і експериментальні методи опису значень, а результати піддаються особливій процедурі – когнітивної інтерпретації.

Всі результати опису семантики одиниць номінативного поля концепту, як на рівні лексикографічного, так і на рівні психолінгвістичного опису значень, можуть бути використані в описі концепту, це залежить від поставлених дослідником цілей (максимально повний опис або опис основних, ядерних рис концепту).

Побудова номінативного поля концепту є встановлення й опис сукупності мовних засобів, які номінують концепт і його окремі ознаки. М.В.Піменова зазначає: «Концепт об'єктивується різними мовними знаками, різні автори висловлюють одні й ті ж ознаки концептів різноманітними мовними засобами. Повний опис того чи іншого концепту, значимого для певної культури,

можливо тільки при дослідженні найбільш повного набору засобів його подання» [40,46].

У побудові номінативного поля концепту дослідник може піти двома шляхами.

Можна зосередитися на виявленні тільки прямих номінацій концепту - ключового слова та його синонімів (як системних, так і okazіональних, індивідуально-авторських) . Це призведе до побудови ядра номінативного поля. встановлення ключового слова-репрезентанта, яке об'єктивує концепт.

Ключове слово – це обумовлена дослідником лексична одиниця, яка найбільш повно номінує досліджуваний концепт. В якості такого слова вибирається найбільш уживане найменування.

Наступний етап – це встановлення ядра номінативного поля.

Ядро номінативного поля встановлюється:

- Через синонімічне розширення ключового слова (використовуються словники синонімів і фразеологічні словники).
- Через аналіз контекстів, в яких номінується досліджуваний концепт (художні, публіцистичні тексти).
- Виписуються будь-які номінації досліджуваного концепту (оказіональні, індивідуально-авторські, описові).
- З текстів витягуються номінації видових різновидів денотата концепту і окремих ознак концепту.
- Аналіз сполучуваності лексем, які об'єктивують концепт в мові, також дає можливість виявити деякі складові концепту [41, 156].

Основними ознаками лексем, що відносяться до ближньої периферії, є: менша в порівнянні з ядром частотність, стилістична нейтральність, відсутність обмежень у вживанні, мінімальна залежність від контексту.

Дальня периферія включає в себе мовні одиниці з невисокою частотністю, як однозначні, так і багатозначні. Серед багатозначних слів зустрічаються такі,

в яких комунікативне значення не є основним.

Одиниці крайньої периферії характеризуються низькою частотністю. До крайньої периферії відносяться застарілі слова, оскільки вони маловживані або ж вживаються не в основному значенні [41, 76].

2.2 Номінативне та фразеологічне поле концепту «тварини»

Осмилення світу людини відбувається через понятійну сферу тваринного світу, через всю історію людської культури. Тваринний світ виступає в якості універсального культурного принципу метафоризації, що охоплює концептуальний каркас картини світу. Слова-концепти народної культури не можуть обмежуватися строгими диференціальними культурно-маркірованими ознаками. Відштовхуючись від оціночних стереотипів, деякі зооніми, що функціонують як ключові слова культури, оцінюються носіями мови неоднозначно. Наприклад, бик – це не тільки сильна, витривала, а й люта тварина. Льва відрізняє не тільки його горда, але і благородна натура [45].

Метафорична модель «людина – це тварина / звір», яка є регулярним семантичним відношенням в українській мові, може демонструвати здатність до розгортання, тобто прагнути до репрезентації і використання цілої палітри тварин, які виступають в даній моделі в якості ключових слів, якими оперує носій цієї мови. Наприклад, у свідомості українського народу існують уявлення про ведмедя з притаманною цій тварині еталонною незграбністю, про осла як про нетямущу і вперту тварину, лисиця асоціюється з властивою їй головною рисою - хитрістю, про свиню ми говоримо як про еталон непристойної поведінки і неохайності, про зайця – як про трусливу тварину [3,83].

Семантичні описи концептів повинні дати можливість зрозуміти поняття, що існують в свідомості носіїв культури, - знання, виражене в певних мовних стереотипах, символічних значеннях, якими можуть володіти як ключові слова,

так і словосполучення, а також одиниці фразеологічного фонду словникового складу мови.

При дослідженні мовної картини світу окремо взятої мови необхідно звернути увагу на ту область, яка організована метафоричними потенціями окремо вичленованих ключових слів, які мають функціональну регулярність в даному культурному просторі. Це дозволяє нам виявити основні семантичні характеристики ключових слів, не обмежуючись тільки виокремленням окремих ознак, але також встановити більш широке коло значень слів-зоонімів, несподівані і контрастні семантичні поєднання, які проявляються в національно-культурній свідомості носіїв мови [35,12].

Поряд з такими зоосемними одиницями, як кінь, корова, кішка, бик, козел, ведмідь, свиня, заєць, зоосемізм «собака» відноситься до найбільш частотного ключового слова в українській мовній картині світу. Вбудовуючи метафоричну схему «людина - це собака», вужчу й уточнюючу, в концептуальну модель «людина - це тварина / звір», ми намагаємося виокремити і синтезувати ті асоціації та характеристики, які притаманні концепту «собака» [35,20].

Елементом мовної картини світу можна вважати окреме ключове слово, що представляє концепт, який входить в ядро лексичної системи мови в сукупності з його асоціативними зв'язками.

У ментальному лексиконі людини концепти, які отримали мовну форму, служать, щонайменше, для здійснення двох найважливіших функцій: репрезентації змісту окремого кванта інформації про світ, а також її зберігання, накопичення і оперування тим же змістом в мозку людини під час мовленнєвої діяльності.

Процес вербалізації концепту відбувається за допомогою метафоричних моделей, що використовуються представниками різних етнокультур [10, 223].

Метафоричний перенос «людина – це тварина / звір» відзначений не просто регулярністю в мовному застосуванні, але і прагненням створити єдиний спосіб світосприйняття. У центрі подібної метафори завжди простежується тенденція протиставити тварину людині.

Семантичні описи концептів повинні надати, по можливості, повне знання про поняття, яке існує в свідомості носіїв культури, - знання, яке виражене в певних мовних стереотипах, значеннях, якими можуть володіти як ключові слова, так і словосполучення, а також одиниці фразеологічного фонду словникового складу мови.

Поряд з зоосемними одиницями, такими як кінь, корова, кішка, бик, козел, осел, ведмідь, свиня, заєць, зоосемізм «собака» належить до найбільш вживаних ключових слів в українській та англійській мовній картині світу. Вбудовуючи метафоричну схему «людина – це собака», вужчу й уточнюючу, в концептуальну модель «людина – це тварина/звір», ми намагаємося виділити і синтезувати ті асоціації та характеристики, які притаманні концепту «собака» [35, 28].

За кожним концептом стоїть фрейм – рамка, яка включає в себе сукупність збережених в пам'яті асоціацій. Прикладом фрейма може виступати фрейм, який репрезентується ключовим словом «собака» [35, 19].

З текстів виймаються номінації видових різновидів концепту та окремих ознак концепту.

Наприклад, деякі номінації концепту «собака»:

Ядро номінативного поля:

- *Canid* – собака, вовк;
- *Canine* – собака, пес;
- *Eat* – їсти;
- *Woof* – ричати, лаяти.

Ближня периферія:

- *Wolf* – вовк;
- *Pup* – щеня;
- *Guard* – охороняти, охоронець.

Дальня периферія:

- *Pup* – щеня, вовчеченя;
- *Coyote* – койот;
- *Jackal* – шакал;
- *Predator* – хижак.

Крайня периферія:

- *Hunt* – полювати;
- *Reproduce* – розмножуватися.

В даному випадку в якості сфери-джерела метафоричного переносу виступає концепт «собака», що знаходиться в родовидових відношеннях з концептом «тварина». У зв'язку з цим можна стверджувати, що в цілому структура концептів «тварина» і «собака» збігається (при наявності певної сфери перетину), розрізняючись лише змістовним наповненням відповідних слотів [35, 23].

Композиційно фреймова структура концепту «тварина» може мати наступні слоти або складові номінативного поля концепту:

Слот 1 або ядро концепту «тварина» має в своєму складі синоніми слова «animal»:

- Beast
- Predator
- Creature
- Living thing
- Mammal

Слот 2. Сюди належать слова, які входять до складу ближньої периферії номінативного поля концепту «тварина», а саме прикметники, та поділяються:

1) За розміром:

- Small
- Big
- Huge
- Miniature
- Average size

2) За характером:

- Ferocious
- Mild
- Cruel
- Trained
- Tame
- Domestic
- Wild

3) За територією мешкання:

- Tropical
- Polar
- Wood
- Water
- Circus
- Water

Слот 3. До дальньої периферії належать дієслова, які характеризують тварин.

- To hunt
- To live
- To die
- To kill

- To eat
- To drink
- To breed
- To feed
- To hibernate
- To sleep
- To communicate
- To go
- To run

Слот 4 включає в себе такі підконцепти, як:

1) Kingdom

- Animal
- Plants
- Fungi
- Bacteria
- Protists

2) Class

- Vertebrate
- Fishes
- Amphibians
- Reptiles
- Birds
- Mammals
- Invertebrate
- Insects
- Mollusks
- Crustaceans
- Corals

- Arachnids
 - Velvet worms
 - Horseshoe crabs
- 3) Order
- Mammals include
 - Carnivora
 - Primate
 - Artiodactyla
 - Rodentia
- 4) Family
- The Carnivora order breaks into families that include
 - Felidae (Cats)
 - Canidae (Dogs)
 - Ursidae (Bears)
 - Mustelidae (Weasels)
- 5) Genus
- the Felidae (Cat) family contains genus including
 - Felis (small Cats and domestic Cats),
 - Panthera (Tigers, Leopards, Jaguars and Lions)
 - Puma (Panthers and Cougars)
- 6) Species
- Wolf
 - Jackal
 - Arctic fox

Слот 5. До його складу входять фразеологізми, які мають у своєму складі номінації тварин. Цей слот являє собою крайню периферію номінативного поля концепту «тварина».

Більш повне уявлення про концепт можна отримати, вивчаючи не тільки лексеми, а й прислів'я, в основі яких лежать концепти, що не відрізняються від тих концептів, які об'єктивуються словом, тому що прислів'я «з їх тенденцією формування єдиного поняття (концепту) реалізуються у вигляді тих же когнітивних структур, що і лексеми» [4].

Якщо у ключового слова – репрезентанта або його синонімів в мові є стійкі порівняння, то ці порівняння також поповнюють номінативне поле концепту: таке порівняння номінує якусь когнітивну ознаку, що притаманна концепту, наприклад:

- сильний як бик – бик сильний;
- дурний як курка – курка дурна;
- сліпий як кріт – кріт погано бачить;
- довгий як жердина – жердина довга.

Лексема, яка номінує концепт, може бути використана в складі фразеологізму. В цьому випадку фразеологізм також входить в номінативне поле відповідного концепту, а аналіз значення фразеологізму дозволяє встановити певні ознаки відповідного концепту. Наприклад, фразеологічні когнітивні ознаки концепту собака:

- собаче життя – у собаки погане життя;
- собача відданість, дивитися собачими очима – собака вірна тварина;
- собача радість – собаці трохи треба для радості [35,28].

Характерною рисою зоонімів англійської мови є високий ступінь ідіоматичності й образності із сильним змістом номінативності. Це призводить до того, що подібні за денотативним значенням зооніми в різних мовах відрізняються образністю, тому що асоціативні уявлення про тварин у різних мовах не збігається. Випадки збігу вкрай рідкі, і, як правило, сходять або до загального джерела, або є наслідком єдиного сприйняття світу, подібних культурних, національних і історичних особливостей [45, 45].

Розглянемо відображення, які отримують деякі тварини. Наприклад, значення, що пов'язані з лисицею (лисом) в порівнюваних мовах виявляють однакову спрямованість – цей звір асоціюється з хитрістю та лукавством (укр. старий лис, хитрий лис; eng. *sly as a fox; to play the fox*). Вовк символізує жорстокість, безжальність (злий, як вовк, вовком дивиться; *to throw someone to the wolves* – підставити когось з метою самозахисту). В англійській мові образ вовка набуває жартівливих конотацій бабія (лише в американському варіанті): *"Wolf-Whistle"* – схвальний свист чоловіків при появі привабливої жінки. Проте у свідомості українців вовкові властиві і шанобливі конотації у випадку вживання їх в переносному значенні – *"людина, що багато пережила, загартована життям"*: старий вовк, стріляний вовк, морський вовк [45].

Ведмідь в обох мовах має значення як позитивного так і негативного забарвлення. Ведмедем називають міцну, сильну людину: *"великий, як ведмідь", "дужий, як ведмідь"*. Також це може бути людина незграбна (*"як ведмідь у танці"*), або груба і нетактовна (*"the one who plays the bear"*).

Лев у світогляді англійців отримав виключно позитивні асоціації, адже протягом століть він є національною емблемою і символом Великобританії, що знайшло відображення в політичній метафорі *"to twist the Lion's tail"*, тобто зачіпати інтереси Англії. Він асоціюється з силою і хоробрістю *"lion-hearted"* – відважний, непохитний [2, 95].

Анімалізм мавпа в обох мовах набуває значення кривляки, гримасника: *"мавпувати", "to ape", "to play the ape", "to monkey"*. В українській свідомості *"мавпячі"* асоціації пішли шляхом порівняння зовнішності тварини і людини, звідси мавпа – людина негарна (в плані зовнішності).

Черепашка в обох мовах асоціюється з млявістю, повільністю, осел – своєрідне втілення дурості, некмітливості, віл – працьовитості [3,46].

Отже, ми бачимо, що певні риси, якими наділені тварини в англійській і українській мовах, збігаються та все ж є і відмінності. Вони продиктовані

національними стереотипними уявленнями про ту чи іншу тварину. Значення зоонімів, уживаних у мові дуже часто і широко, спрямовано на алегоричне позначення людини, найчастіше метафоричне, стилістично підкреслене, наділене явно експресивними семантико-стилістичними відтінками, тому фігуральні, утримуючі елементи образності. Переважає емотивна семасіологічна функція. Особливості зоонімів із семасіологічної точки зору зводяться, насамперед, до того, що вони мають репрезентативне значення із сильним змістом номінативності. Багато з цих зоонімів є продуктом народної творчості і фольклорних традицій, деякі були придумані письменниками, а потім ввійшли в широке вживання.

Спочатку зооніми номінували конкретні, зв'язані з ними явища. Але кожна одиниця словникового складу мови вже по самій своїй природі піддається полісемантизації, однак, насамперед процесу піддаються одиниці, здатні досить добре реалізовувати номінативну семасіологічну функцію. Вони і послужили основою полісемантизації [5, 15].

Розвиток багатозначності зоонімів здійснюється шляхом перенесення значення, назви з одного референта на інший. Історично вторинні значення є переносними, часто і фігуральними, але в даний час багато з них уже не усвідомлюються в цих своїх вихідних якостях.

Синхронний підхід до аналізу зоонімів в англійській мові дозволяє зіставити образність, а діяхронічний підхід до аналізу цього явища розкриває ще і деякі зрушення в значеннях, що не є перенесеннями в строгому змісті, але так чи інакше ведучі до розмежування значень, традиційно називані "розширення" чи "звуження" значень, тобто перехід номінації з видового поняття на родове чи, навпаки, з родового на видове [5,13].

Розглянемо фразеологічну частину номінативного поля концепту «тварини» Характерною рисою зоонімів англійської мови є високий ступінь ідіоматичності й образності із сильним змістом номінативності. Це приводить

до того, що подібні за денотативним значенням зооніми в різних мовах відрізняються образністю, тому що асоціативні уявлення про тварин у різних мовах не збігається. Випадки збігу вкрай рідкі, і, як правило, сходять або до загального джерела, або є наслідком єдиного сприйняття світу, подібних культурних, національних і історичних особливостей.

<i>Agree like cats and dogs</i>	<i>Жить как кошка с собакой</i>
<i>Look like a starved cat</i>	<i>Драная кошка</i>

Розвиток багатозначності зоонімів здійснюється шляхом переносу значення, назви. Історично вторинні значення є переносними, часто і фігуральними, але багато хто з них у даний час уже не усвідомлюються у своїх вихідних якостях. Семантична своєрідність цих зрощень полягає в тому, що в них завжди домінує зоосемічний компонент, виділяючи за рахунок протиставлення репрезентативного і фігурального значень. Наприклад : *Let sleeping dog lie – не буди лихо, поки спить тихо.*

Sleeping dog в англійській мові виступає в значенні *неприємна таємниця, те, чого варто побоюватися.* У даному випадку денотативне значення залишається без змін, у той час, як образність змінюється в залежності від того, які асоціації викликає та чи інша тварина в носія мови. Цей же образ схованої погрози знаходить вираження у фразеологічних одиницях [45, 45].

Beware of a silent dog & still water та *dumb dogs are dangerous* - *В тихом омуте черти водяться*

В англійській мові погроза асоціюється зі сплячою собакою, а в українській – з нечистою силою, що сходить до народного фольклору, що по-різному відбиває картину світу.

<i>As melancholy as a cat</i>	<i>Впасть в уныние</i>
-------------------------------	------------------------

Небагато зусиль потрібно для того, щоб пояснити зв'язок між цими явищами. Кішка асоціюється зі спокоєм і схильністю до самоти. Людина ж прагне до самоти, коли вона впадає в зневіру.

<i>No room to swing a cat</i>	<i>Повернуться негде</i>
-------------------------------	--------------------------

Ніде крутити прив'язану за хвіст кішку – образ вигадливий, але саме високий суб'єктивізм і підтримує яскравість приказки. Фантастичне порівняння робить приказку дуже виразним емоційним засобом, наділеним семантико-стилістичними відтінками іронії, жартівливості, гіперболи. Ту ж стилістичну функцію виконує явне перебільшення, гіперболізація в наступному зоонімі:

<i>Enough to make a cat speak</i>	<i>Диву даєшся</i>
-----------------------------------	--------------------

Образ *кішки* тут релевантний образу тварини, безсловесної істоти, що може раптом заговорити, якщо трапиться диво [45, 47]/

Деякі зооніми були створені письменниками. Наприклад, у Л. Керрола в казці “Аліса в Країні Дива” Чеширський Кіт вимовляє фразу:

<i>A cat may look at a king</i>	<i>Смотреть ни на кого не возбраняется</i>
---------------------------------	--

У даному випадку слово *kit* приймає значення *кожен, будь-який*.

Ще один вираз був запозичений способом калькування з французької з казки Ш. Перо

<i>Puss in boots</i>	<i>Кіт у чоботях</i>
----------------------	----------------------

Взагалі, в англійській мові переважна більшість зоонімів пов'язана з образами таких тварин, як *собака* і *кішка*. Це зв'язано з тим, що ці тварини були приручені першими і постійно знаходилися поруч з людиною. Тому розвиток значень почався з градації понять по шкалі абстракції. Семантичний процес був безпосереднім відгуком на логічний, пізнавальний процес і йшов з ним параллельно [35, 24].

З іншою домашньою твариною, *конем*, також зв'язана значна кількість зоонімів. У процесі історичного розвитку вони піддалися полісемантизації, що підсилила абстрактність поняття. Так, поняття *кінь* асоціювалося із *силою, витривалістю* в англійській мові:

<i>Strong as a horse</i>	<i>Здоров, как бык</i>
--------------------------	------------------------

Цікаво, що образ *сили* на перший погляд не збігається в інших мовах. Якщо в англійській мові він знайшов вираження в образі *коня*, то в українській – в образі *корови* і *бика*. Добір образів тут не випадковий, тому що коні, корови і бики здавна служили людині підмогою в польових роботах.

Ще один приклад алогічного порівняння представлений зоонімами :

<i>Flog a dead horse</i>	Толочь воду в ступе
<i>Seek a hare in a hen's nest</i>	

Причому в англійському варіанті ідея безглуздості дії виражається в двох образах: даремно *підстьобувати мертвого коня* і так само даремно *шукати зайця в курятнику*. Настільки вигадливий образ підтримує яскравість приказки, робить її виразним емоційним висловленням, а нелогічність підбора образів додає їй семантико-стилістичний відтінок жартівливості, іронії. Різкої границі між логічними й алогічними приказками немає і бути не може, тому що в них дуже висока фігуральність і стилістична підкресленість.

Вираження *темна конячка* спочатку належало до любителів скачок. Не маючи інформації про коня, неможливо судити про його шанси на перемогу. Цей образ втілює в собі *невідомість* і *частку ризику*. Примітно, що в англійській і українській мовах образність цілком збігається, що зв'язано з загальними історичними реаліями. У даному випадку має місце перенос з видового поняття на родове чи так називане розширення значення. Напевно, у

фольклорі будь-якої країни символом *хитрості* є *лисиця*. Тому не дивно настільки явний збіг образності в мовах [31, 54]:

- *Eat like a hog* - *Жрать как свинья*
- *Cunning as a fox*- *Хитрый как лиса*
- *Dark horse* - *Темная лошадка*

Свиня звичайно асоціюється з образом брудної, нечистоплотної тварини. В Україні й Англії протягом всієї історії існувало свинарство, тому відзначається збіг образів. Відсутність подібного образу, наприклад, в іспанській мові є наслідком мусульманського завоювання [31, 57].

Образ павича в багатьох мовах асоціюється з пихою:

<i>Proud as a peacock</i>	<i>Снесивый как павлин</i>
<i>Play the peacock</i>	
<i>Strut like a peacock</i>	

Збіг образності має під собою загальну основу – спостереження. У багатьох казках різних народів символом *пихи* виступає *павич*. Зоонім, що позначає красу співу базується на однакових образах у багатьох мовах [35]:

<i>Sing like nightingale</i>	<i>Петь как соловей</i>
------------------------------	-------------------------

У силу сформованої традиції фольклору *соловей* сприймається як символ краси співу. Ще один приклад перенесення з видового поняття на родове чи так зване розширення значення знаходимо в даному зоонімі:

<i>Every bird likes its own nest</i>	<i>Всяк кулик свое болото хвалит</i>
--------------------------------------	--------------------------------------

Узагалі, прагнення до розширення значення має на увазі прагнення до генералізації ідеї. *Bird* в англійському варіанті, як і *кулик* у російському означає *кожен, навіть самий маленький*. Найбільш комфортно і тварина, і людина відчуває себе в своєму природному середовищі, тому дана модель є дуже продуктивною:

<i>Take to smth like a duck to water</i>	<i>Как рыба в воде</i>
--	------------------------

Образ тварини, що себе відчуває комфортно в своєму природному середовищі, з часом полісемантизовано, і це значення було перенесено на людину. На відміну від цього для позначення дискомфорту використовуються образи тварин у стані не природному для них. Образність не є елементом лінгвістичним, це психологічний феномен, тільки мокрі водоплавні тварини не мають жалюгідного вигляду. В українській мові вираз, *мокрый як миша*, має на увазі *мати жалюгідний вигляд*. В англійській мові ми знаходимо його аналог, де згадується *пацюк*. В іншому англійському варіанті ми знаходимо згадування про *качку*. Здавалося б, *качка*, як водоплавна не повинна викликати жалості в даній ситуації, але прикметник *dying* додає ситуації зовсім інший відтінок [31, 68]:

Таким чином, при одному значенні денотата, спостерігається множинність образів, що цілком обґрунтовано культурними різницями між народами. Яскраво виражений зміст має слово *змія*:

<i>A snake in the grass</i>	Змея подколотная
<i>A viper</i>	

Англійське *viper* і стилістично більш нейтральне *snake* означає *зрадник*. Збіг цих образів у багатьох мовах свідчить про яскравість образів і сприйняття його саме в цьому світлі в індоєвропейській родині мов. Більш яскравий образ *зрадництва* також зв'язаний з образом *змії* [31, 89]:

<i>Like a dying duck in a thunderstorm</i>	Мокрый как мышь
<i>Like a drowned rat</i>	

Ця приказка була запозичена з казки, що розповідає про те, як людина пошкодувала *змію*, яка замерзає, і відіграла її в себе на грудях; відігрівшись, *змія* вкусила її.

Варто розрізняти два образи відповідних одній тварині. В українській мові легко помітити таку різницю між словами *змія* і *змій*. Образ *змія* сходить

коренями до біблійного образу сатани, уособлюючи собою нечисту силу. Зловживання алкогольними напоями найчастіше приведе до алкогольного марення і галюцинацій, у чому людині властиво обвинувачувати нечисту силу [31, 89]: *Get blind drunk - До зеленого змія*

<i>Cherish a serpent in one's bosom</i>	<i>Пригреть змею на груди</i>
---	-------------------------------

Дуже виразним емоційним засобом є алогічний добір компонентів приказки, за рахунок яких досягається семантико-стилістичний ефект іронії і гіперболи: образ, що уособлює *лицемірні жалі*, має паралелі в порівнюваних мовах, тому що сходить до фольклору. Відповідно до старого повір'я, *крокодил проливає сльози* після того, як з'їсть свою жертву [1]:

- *Shed crocodile tears – Лить крокодильи слезы*

Традиційно *бджола* асоціюється з *працьовитістю*, тому збіг образів в англійській і українській мовах не випадковий, тому що апелює до однакового відображення картини світу:

<i>As busy as a bee</i>	<i>Трудолюбивый как пчела</i>
-------------------------	-------------------------------

А ось образ *бджолиного роя і метушливості руху бджіл* у ньому асоціюється з *хаотичним рухом думки людини з дивною поведінкою*. Цілком ці образи в англійській і українській мовах не збігаються [21,45].

Для української та англійської мов характерне сприйняття образу *півня як забіяки, задіри*.

Найменування тварин (зооніми) один з найдавніших пластів лексики у всіх мовах світу. Під зоонімом у фразеології розуміється іменник, який в первинному значенні позначає якусь тварину. Прагнучи охарактеризувати свою поведінку, почуття, характер, стан, зовнішність, людина вдавалася до порівняння з тим, що йому було ближче всього і схоже на неї саму – з тваринним світом. Тому в мовах різних народів ми знаходимо велику кількість порівнянь, прислів'їв, приказок і фразеологізмів, що включають в свій склад зооніми.

Фразеологізми з семами-зоонімами є однією з найчисельніших груп фразеологічного фонду [21].

Зооніми являють собою складні мовні одиниці, для яких характерний значний інформаційний потенціал. Зооніми можуть виконувати різні функції у мові.

Вони так само можуть характеризувати людину з абсолютно різних сторін [21]:

<i>A cock of a different hackle</i>	<i>Противник другого рода</i>
<i>Cock of the lift</i>	<i>Хозяин положения</i>

- описувати зовнішній вигляд:

"a bird of paradise" – райський птах;

"a dolly bird" – гарненька дівчина;

"a queer bird" – дивак, людина з дивацтвами;

"look like a cat after it has eaten" – сіяти, бути задоволеним на вид;

"be no chicken" – бути не першої молодості, не першої свіжості;

"half horse and half alligator" – наполовину кінь, наполовину крокодил, суміш бульдога з носорогом;

"as red as turkey-cock" – червоний як рак;

"strut like a turkey-cock" – пихатий як індик;

– виражати розумові здібності:

"a spring chicken" – не досвідчена людина, молодик, зовсім зелений;

"follow smb. like sheep" – слідувати за стадом баранів, бездумно повторювати за кимось;

"it is a small flock that has not a black sheep" – в сім'ї не без виродка;

"he is a dump ass" – дурний як осел;

"a clever dog" – розумниця;

"as stupid as a donkey" – дурний як осел;

– оцінювати вчинки:

"a bird may be known by its song" – птицю видно по польоту;

"a little bird told" – сорока на хвості принесла;

"see how the cat jumps" – чекати звідки вітер подме;

"that's my chicken" – моя справа;

"one must howl with the wolves" – с вовками жити, по-вовчому вити;

– вказувати на поведінку:

"bull at a gate" – несамовито, люто, скажено;

"the cat among the pigeons" – лисиця в курнику, джерело переполоху;

"eat like a bird" – їсти як пташка;

"as nervous as a cat" – дуже нервовий;

"put a cat among the canaries" – наробити шуму, бігти як очманілий;

"start a hare" – відвернути увагу мовця;

– розкривати характер:

"tame as a chicken" – зовсім ручний, слухняний;

"a bird of ill omen" – вісник нещастя;

"a bird of passage" – перелітний птах (людина, яка не засиджується на одному місці);

"birds of a feather" – люди одного складу розуму, два чоботи пара;

"a rare bird" – рідкісний птах;

"a bull in a china shop" – незграбна людина, слон в посудній лавці;

"a cat in the pan" – зрадник;

"be on one's high horse" – задирати носа;

"a lone wolf" – вовк-одинак [21].

Вважається, що звернення до імен тварин природно, оскільки тварини, як і люди, володіють власними звичками, кожному з них притаманний власний спосіб життя і тип поведінки. Багато найменувань тварин стали стійкими метафорами. Наприклад: лисиця – хитра, ведмідь – незграбний, вівця – дурна і так далі. Говорячи про фразеологізмах з компонентом-зоонімом, потрібно враховувати специфіку країни і культуру, так, наприклад, фразеологізм, що містить в собі слово корова (*a cow*) в українській мові виражає незграбність *"як корова на льоду"*, а в англійській мові корова може виражати шахрайство. Наприклад: *"the cow with the iron tale"* – *"корова із залізним хвостом"*. Цей вираз означає апарат для фальсифікації молока. Або ж *"a fair cow"* – *"негідник, прощелиг"* [45]. Крім того, заєць (*a hare*) не у всіх культурах є нешкідливою твариною. Таке, наприклад, повір'я про близькість зайця до нечистої сили. За віруваннями давніх слов'ян, зустріч із зайцем вважалася поганим знаком. В українській мові заєць не має абсолютно ніякого відношення до нечисті. Заєць – боягузлива тварина, за яку в російських казках навіть заступаються. В англійській мові заєць теж представлений боягузливою твариною *"timed as a hare"* – *"боягузливий як заєць"*. Іншим прикладом може послужити: *"hares may pull dead lions by the bread"*, що означає – *"навіть заєць може смикати мертвого лева за бороду"* [45].

Фразеологізми можуть відображати національну культуру народу наступним чином:

1. Комплексно, тобто своїм ідиоматичним значенням, всіма компонентами разом, що становлять суть будь-якої фразеологічної одиниці. Важливо відзначити, що саме носій мови, спираючись на знання національної культури, може правильно дешифрувати уявлення, покладені в основу фразеологізму. Для іноземця, який вивчає мову, зробити це не завжди просто і залишається багато незрозумілих фразеологізмів з семой-зоонімом.

Наприклад: *"get on the high horse"* – тримати себе зарозуміло. Цей вираз взято з військової мови. Цей вираз виник у зв'язку з звичаєм феодалів відбувати військову службу на кращих конях в якості кавалеристів, що дивилися зверхньо на піхотинців-простолюдинів.

2. Розчленовано, тобто елементами свого складу. Зазвичай так проявляються фонові схеми тих фразеологізмів, стрижневий компонент яких містить екзотизм для іноземної аудиторії.

Наприклад: *"one can not run with the hare and run with the hound"*. Дана фраза несе в собі наступний сенс: *"не можна в один і той же час тікати разом із зайцем і гнатися за ним з гончими собаками"*. Тут проглядається багатовікова любов аристократів до полювання і породистим собакам.

3. Прототипно, тобто фразеологізми відбивають народну культуру своїми прототипами – вільними словосполученнями, що описують певні звичаї, свята, культуру, історичні звичаї в житті народу і багато іншого. Наприклад: англійська фразеологізм *"as a hog on ice"* і українській *"як корова на льоду"* [6, 71-73]. Таким чином, фразеологічні одиниці відображають у своїй семантиці тривалий процес розвитку культури народу, фіксують і передають від покоління до покоління культурні установки. Важливо не тільки знати переклад фразеологізму з семою-зоонімом, але і його інтерпретацію на інші мови, щоб уникнути непорозуміння або навіть образи [57].

З давніх часів між тваринами і людьми існує взаємозв'язок, який отримав відображення у фразеології. Люди споконвіку згадують тих чи інших тварин, коли говорять про якості людини, рисах характеру, ставленню до праці, силу волі та багато іншого. Можна виділити фразеологізми з семой зоонімом, які позначають сильний і слабкий характер, боягузтво і сміливість, працьовитість і силу, хитрість і хвалькуватість [45].

Слабкий і сильний характер. В українській і англійській мові існує величезна кількість фразеологізмів з компонентом зоонімом, що позначають слабкий характер. Як правило, дану рису приписують людям і до неї належить: слабовілля, байдужість, безвілля, сльонтяйство, лагідність, боязкість і так далі. Слабохарактерна – людина, яка нездатна постояти за себе і легко може пристосовуватися до інших людей, погоджуватися бути предметом насмішок або ж відпускати ситуацію. Говорячи про тварин, які є прототипом даного явища, в українській мові це муха, курка, заєць, ворона, риба. В англійській мові – голуб, муха, гусак, курка, собака, кішка [45].

Можна привести в приклад наступні фразеологізми:

"once bit, twice shy" – налякана ворона і куца боїться – занадто обережна людина, яка всього боїться, так як її сильно і часто лякали;

"as mild as a dove" – лагідний, як голубка.

В українській мові лагідність приписують такій тварині, як вівця *"лагідна овечка"*

"like a lamb" – як овечка, покірливо, покірно.

В українській мові про таких кажуть *"заяча душа"*, тобто боязка, боягузлива, непристосована до життя людина.

"Can't say boo to a goose" – не може прогнати і гуся;

"one would't hurt a fly" – і мухи не образить, тобто дуже добра, чуйна людина.

Аналогічні фразеологізми існують і в українській мові, які перекладається дослівно.

"*A dump dog*" – мовчазний, неговіркий.

Асоціативним фоном виступає німа собака, коли вона все розуміє, але висловити нічого не може.

"*A copy cat*" – людина, що повторює за іншими;

"*neihter fish nor flesh*" – ні те, ні се або ні риба, ні м'ясо.

В українській мові так само існує даний фразеологізм з семою-зоонімом і він характеризує людину, без будь-яких здібностей або навіть ініціативи:

"*bedraggled hen*" – мокра курка, тобто безвольна, безхарактерна людина;

"*as quiet as a lamb*" – тихий як ягня або "*timid as a mouse*" – боязкий як миша;

"*for the birds*" – нікому не потрібна людина, безглузда;

"*a tame cat*" – безхарактерна людина;

"*feel like smth. the cat has brought in*" – ніяково себе почувати;

"*whip the cat*" – засмутиться.

В українській мові можна зустріти вираз – "*повісити ніс*";

"*a gay cat*" – марнотратник життя [31, 48].

Рисами сильного характеру є: самовпевненість, відкритість, досвідченість. Найчастіше, позначаючи сильний характер, в англійській і в українській мові використовують таких тварин, як бик і кінь. Так само в англійській мові використовують таких тварин як миша і кішка, а в українській мові – горобця. Ці тварини сильні і витривалі.

Прикладами можуть послужити наступні фразеологізми:

"*off one's own bat*" – за своєю ініціативою, на особисту думку;

"*bell the cat*" – відважитися, взяти на себе ініціативу в небезпечній справі;

"*horse and foot*" – всіма силами, з усіх сил;

"*an old bird*" – досвідчена людина, стріляний горобець [31, 89].

Боягузтво і сміливість. Тваринами, згадуючи яких, кажуть про боягузтво, в англійській мові виступають: кішки, собаки, щури, а в українській мові зайці і щури, наприклад:

"*yellow dog*" – підла, боягузлива людина;

"*as timid as a hare*" – боягузливий як заєць – полохлива, боязка людина;

"*like rats leaving a sinking ship*" – як щури, які тікають з тонучого корабля.

В українській мові існує аналогічний фразеологізм, який перекладається дослівно. Щури вважалися законним і неодмінним мешканцем будинку, їхня втеча – вірний знак, що стояти житлу недовго. Відповідно, щури тікають з-за боягузтва. Те ж саме говорять про людей, які не хочуть чекати поліпшення і збігають [31, 90].

"*Dumb dog*" – мовчазний, боягузливий;

"*like a cat in a strange garret*" – як кішка в чужій комірчині.

В українській мові кажуть – "*відчувати себе не в своїй тарілці*";

"*like a cat on hot bricks*" – як кішка на розпечених цеглинах.

В українській мові даний фразеологізм використовується у вигляді – "*як на голках*". Прототипами сміливості в англійській мові є такі тварини, як бик, лев, півень, птах. В українській мові лев, кінь, бик. Можна навести наступні приклади:

"*to beard the lion in his den*" – напасти на лева в його ж лігві;

"*as brave as lion*" – хоробрий як лев або як тигр – описує безстрашну людину;

"*take the bull by the horns*" – брати бика за роги – зважитися, наважитися зробити що-небудь дуже швидко, чим швидше, тим краще. В українській мові даний фразеологізм з семою-зоонімом має той самий сенс.

"*To kill two birds with one stone*" – вбити двох птахів одним каменем.

В українській мові – вбити двох зайців одним пострілом, бути дуже сміливим, заповзятливим, не боятися ризикувати і в підсумку зробити дві справи одночасно. "*As game as a cockerel*" – сміливий, як бійцівський півень, людина, яка безстрашно починає сперечатися або діяти рішуче в тій чи іншій ситуації, з надією бути першою, перемогти: "*he that will steal an egg will steal an ox*" – вкрав яйце, вкрадеш і бика. Цей вираз є скоріше не фразеологізмом, а

приказкою. В українській мові дана фраза вживається у вигляді *"вкрав яйце, вкрадеш і курку"*. Значення говорить про вищий прояв сміливості – злочинство. *"Who's afraid of a big bad wolf"* – хто боїться сірого вовка. Український варіант *"нам не страшний сірий вовк"*.

"Bring on your bears" – *"кличте своїх ведмедів"*. Інтерпретація українською мовою – робіть, що хочете.

"A cat may look at a king" – на короля може дивитися і кішка. На українську мову даний фразеологізм може перекладатися у вигляді *"позаочі царя лають"* [33, 133].

Працьовитість і сила. Відомо, що здавна основним прототипом працьовитості є кінь. Ця тварина – трудяга, що відіграла в селянському господарстві дуже важливу роль. Кінь справлявся з виснажливою працею і тому величезне поширення набули фразеологічні звороти з цією семой-зоонімом у значенні працьовитості, наприклад:

«a willing horse» – людина, яка охоче може взятися навіть за найважчу роботу. В українській мові даний фразеологізм вживають у значенні – *«кінь ломовий»*:

«to work like a horse» – працювати як кінь. В українській мові допустимо вираз *«орати як кінь»*;

«strong as a horse» – сильний, витривалий як кінь. В українському варіанті – *«здоровий як бик»*;

«hold your horses» – притримай коней;

«beat a dead horse» – попусту намагатися. В українській мові цей же сенс має вираз – *«марна праця»*.

Важливо відзначити, що в англійській мові так само прототипом працьовитості є собака, що є незвичним для української мови.

«To work like a dog» – працювати як собака;

«to work like a racing dog» – працювати як загнана собака. В українській мові кажуть – *«працювати як загнана коняка»*.

Можна помітити, що англійці віддають данину витривалості цієї тварини, її здатності виконувати непосильні навантаження. Так само важливим символом працьовитості є бджола, що помітно у фразеології англійської і української мови, наприклад [33, 149]:

«*as busy as a bee*» – «зайнятий як бджола». В українській мові зазвичай говорять «*трудиться як бджілка*».

«*Like a bird*» – охоче, легко, без коливань;

«*no bees, no honey*» – ні бджіл, ні меду.

Більше того, у фразеології англійської мови, таку тварину, як бобер теж використовують в значенні трудоголіка, наприклад:

«*an eager breaver*» – бобер, трудяга, роботяга. В українській же мові використовують їжака або мурашку, щоб висловити дане значення, наприклад:

«*їжак трудяга*» або «*працює як мурашка*», тобто постійно знаходиться в русі і в пошуку життєвих благ.

Прототип птиці так само існує у фразеології, як символ працьовитості або ж досвіду, причому і в англійській, і в українській, наприклад:

«*an early bird*» – «*ранній птах*» або «*рання пташка*». Тобто, матеріальне благо приходить до тих, хто рано встає і багато встигає.

«*The bird of wonder*» – фенікс, унікум.

Прототип такої тварини, як білка так само є символом працьовитості і в англійській, і в українській мові, наприклад:

«*like a squirrel in a cage*» – як білка в колесі. Даний фразеологізм позначає людину, яка багато працює, клопочеться [33, 141].

Хитрість і хвалькуватість. Як правило, символом хитрості у фразеології кожної мови є лисиця і англійська мова не виняток. Так само в англійській мові хитрим називають мавпу, ящірку, змію і вугра, а в українській мові змію. Прикладом можуть послужити наступні фразеологічні звороти.

"*Old fox*" – стара лисиця, хитрун;

"longue lizard" – нероба, безробітний, який шукає багату жінку. В українській мові даний фразеологізм з семою-зоонімом може бути вжито у значенні - *"альфонс"*.

"As sly as a fox" – хитрий як лисиця;

"play the fox" – хитрувати, прикидатися;

"a downy bird" – хитрюга, хитра бестія;

"wriggle like a cut snake" – хитрувати, викручуватися. В українській мові *"звиватися як вуж"*, *"звиватися як змія"*;

"be lower than a snake" – бути самим останнім негідником;

"a snake in the grass" – змія на траві. В українській мові існує значення *"змія підколодна"*.

"Tricky as a monkey" – жартівлива, хитра людина;

"monkey's business" – афера, хитрість, обдурювання;

"as agile as a monkey" – спритна, моторна, як мавпа, людина;

"catch old birds" – провести, обдурити старого горобця;

"run with the hare and hunt with the hounds" – бігти з зайцями і полювати з гончими. В українській мові даний фразеологізм позначає *"вести подвійну гру"* або *"і вашим, і нашим"*. Так само хитрість в англійській мові приписують такій риби, як вугор *"as slippery as an eel"* – *"слизький як вугор"*.

До хвалькуватості можна віднести таку якість, як марнославство. Як правило, прототипами хвальків в англійській мові є такі тварини, як бик і гончак, наприклад: *"shoot the bull"* – базікати, тріпати язиком, хвалитися:

"a publicity hound" – *"публічний гончак"* – тобто любитель самореклами, хвалько; *"as vain as a peacock"* – *"марнославний як павич"*;

"shoot the bull" – хвалитися, тріпати язиком. В українській мові зазвичай використовують такий вираз – *"важливий як павич"*:

"a great lion" – відома, популярна людина. В українській мові даний фразеологізм з семою-зоонімом так само дуже популярний і використовується у

вигляді *"світський лев"*, *"світська левиця"* – популярна людина, зірка, яка знає собі ціну і показується перед камерами [45, 47].

Таким чином, розглядаючи і аналізуючи фразеологізми з семой-зоонімом, які показують характер людини, ми можемо зробити висновок, що існують такі фразеологізми, які не мають аналогів або в англійській, або в українській мові. Можливо, що до складу одного й того ж за змістом фразеологізму входять абсолютно різні назви тварин. Як ми вже з'ясували, все залежить від культурної специфіки тієї чи іншої країни та суспільства.

Висновки до II розділу

Описи концептів повинні дати можливість зрозуміти поняття, що існують в свідомості носіїв культури, тобто знання, виражене в певних мовних стереотипах, символічних значеннях, які можуть бути як в ключовому слові, так і словосполученні, а також в одиницях фразеологічного фонду словникового складу мови.

Побудова номінативного поля концепту – це встановлення й опис сукупності мовних засобів, які номінують концепт і його окремі ознаки.

Підсумком моделювання концепту в рамках лінгвоконцептологічного дослідження є словесне або графічне представлення змісту концепту у вигляді польової структури, тобто виявлення ознак, що становлять ядро, ближню, дальню та крайню периферію концепту.

Можна виділити фразеологізми, в яких знайшов своє застосування концепт «тварини» - фразеологізми з компонентом-зоонімом, які позначають різні риси характеру людини, виявити їх схожість та відмінність в англійській та українській мовах.

Взагалі, в англійській мові переважна більшість фразеологізмів пов'язана з образами таких тварин, як *собака* і *кішка*. Це зв'язано з тим, що ці тварини були приручені першими і постійно знаходилися поруч з людиною.

Розглядаючи і аналізуючи фразеологізми, які мають у своєму складі компонент-зоонім, ми можемо зробити висновок, що існують такі фразеологізми, які не мають аналогів або в англійській, або в українській мові. Можливо, що до складу одного й того ж за змістом фразеологізму входять абсолютно різні номінації тварин. Як ми з'ясували раніше, все залежить від культурної специфіки тієї чи іншої країни і етнічно маркованими елементами мовної свідомості.

ВИСНОВКИ

Когнітивна лінгвістика встановила, що концепт не прив'язаний до одного мовного знаку – він виражається багатьма знаками, як мовними, так і немовними, і ніколи повністю не виражається. Будь-який концепт є одиницею ментального процесу різних людей, що складають те чи інше суспільство; маючи загальну частину для всіх, він включає і безліч варійованих ознак – соціальних, групових, індивідуальних. Концепти, а з ними і концептосфера, постійно розвиваються, якісь когнітивні ознаки вони втрачають, якісь набувають, якісь видозмінюють.

Ми визначаємо концепт як ментальне утворення, що є базовою одиницею розумового коду людини, що володіє відносно впорядкованою внутрішньою структурою, що представляє собою результат пізнавальної (когнітивної) діяльності особистості і суспільства і несе комплексну інформацію про предмет або явище, про інтерпретацію даної інформації суспільною свідомістю і суспільними відносинами до даного предмету або явища.

Сукупність загальнонародних концептів утворює концептосферу народу – національну концептосферу.

Життєвий досвід людини постійно збагачує зміст концептів, які складають його концептосферу, причому збагачується як образний компонент концепту, так і раціональна складова – інформаційний мінімум і інтерпретаційні ознаки.

В процесі історичного розвитку концептосфера людини зазнає змін. Багато концептів зникає в ході розвитку суспільного життя.

Осмислення світу людини відбувається через понятійну сферу тваринного світу, через всю історію людської культури. Тваринний світ виступає в якості універсального культурного принципу метафоризації, що охоплює концептуальний каркас картини світу окремого мовного колективу. Національно-культурна специфіка мовної картини світу в багато чому залежить

від того, які елементи людського досвіду були лексично зафіксовані, і наскільки деталізовано представлені вони в кожній із проаналізованих мов у вигляді образів, символів та ціннісних пріоритетів.

Наявність в українській мові і багатьох інших мовних картинах світу базової метафори «людина – це тварина / звір» говорить про те, що спочатку, в процесі становлення суспільств і розвитку їх культур, люди жили неупорядкованою, схожою з тваринами життям, тому осмислення світу людини здійснювалося головним чином через понятійну сферу тваринного світу.

Розгляд концепту «тварина» з точки зору його фразеологічного поля дозволив більш детально проаналізувати менталітет та стереотипи представників двох народів: англійців та українців.

Поглиблений аналіз дав змогу порівняти дві мови, два менталітету та дві групи стереотипів, знайти те, що об'єднує та віддаляє їх один від одного й зрозуміти наскільки схожі або специфічні ці два народи у висловленні своїх почуттів та емоцій.

Проаналізувавши структуру моделі поняття «тварина» в українській та англійській мовах, ми визначили універсальні та унікальні елементи концепту «тварина». В українських та англійських фразеологізмах в першу чергу підкреслюється асоціація людини з твариною. Через прислів'я, в яких використовуються зооморфічні образи, людина висловлює своє ставлення до іншої людини, образ її життя. Прислів'я вчили як правильно вчинити в будь-якій ситуації.

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що до складу концепту «тварина» входить ціла палітра тварин, які виступають в даній моделі в якості ключових слів, центральних точок культури, якими оперує носій цієї мови.

Концепт «тварина» відіграє важливу роль у повсякденному житті людини, висловлює національні риси характеру англійців і являють собою цінний матеріал для вивчення мови в контексті культури, що сприяє підвищенню рівня міжкультурної комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аскольдов С.А. Концепт и слово/ С.А. Аскольдов // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология. – М., 1997. – С. 267-279.
2. Ажнюк Б.М. Національно-культурні аспекти комічного в англійській фразеології / Б.М. Ажнюк // Семасіологія і словотвір. – Київ, 1989. – С.91-95.
3. Алефиренко Н.Ф Проблемы фразеологического значения и смысла / Н.Ф Алефиренко. – Астрахань, 2000. – 272 с.
4. Бабушкин А.П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка /А.П. Бабушкин. – Воронеж, 1996. – 41 с.
5. Багаутдинова Г.А. Механизм создания экспрессивности фразеологических единиц, отражающих психическую деятельность человека / Г.А. Багаутдинова // Экспрессивность текста и перевод. – Казань, 1991.– №3. – С. 12-18.
6. Баранова Л.Р. Степень устойчивости фразеологических единиц / Л.Р.Баранова // Вопросы русского языкознания. Рязанское ГПИ.– Рязань, 1971.– Вып.24. – С. 192-200.
7. Баранов А.Н., Добровольский Д.О. Постулаты когнитивной лингвистики / А.Н. Баранов, Д.О. Добровольский. – М., 1997. – №1. – С. 11-21.
8. Бархударов Л.С. Язык и перевод / Л.С. Бархударов. – М., 1975. – 350 с.
9. Болдырев Н.Н. Категоризация событий и специфика национального собрания / Н.Н. Болдырев // Язык и национальное сознание. – Воронеж, 1998. – С.29-30.
10. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / А. Вежбицкая. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 776 с.

11. Виноградов В.В. Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины / В.В. Виноградов. – М.: Просвещение, 1977. – 312 с.
12. Выготский Л.С. Мышление и речь / Л.С. Выготский // Собрание сочинений в 6-ти томах. – М., 1982. – 205 с.
13. Гак В.Г. К типологии лингвистических номинаций / В.Г. Гак // Языковая номинация (Общие вопросы). – М.: Наука, 1977. – С. 230-293.
14. Грищук Е.И. Абстрактные концепты в восприятии школьника / Е.И. Грищук // Язык и национальное сознание. – Воронеж, 1999. – Вып.2. – 15 с.
15. Демьянков В.З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода / В.З. Демьянков. – М., 1994. – № 4. – С.17-33.
16. Залевская А.А. Когнитивизм, когнитивная психология, когнитивная наука и когнитивная лингвистика / А.А. Залевская // Когнитивная лингвистика. Современное состояние и перспективы развития. – Тамбов, 1998. – С.6-9.
17. Залевская А.А. Концепт как достояние индивида / А.А. Залевская // Слово. Текст. Избранные труды. – М., 2005. – С.234-244.
18. Залевская А.А. Психолингвистический подход к проблеме концепта / А.А. Залевская // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж, 2001. – 39с.
19. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – М., 2004. – 312 с.
20. Карасик В.И., Слышкин Г.Г. Базовые характеристики лингвокультурных концептов. Антология концептов / В.И. Карасик, Г.Г. Слышкин. – Волгоград, 2005. – С.13-15.
21. Ковшова М.Л. Языковая и культурная специфика фразеологического знака: теоретические и методологические основы исследования / М.Л. Ковшова // Вопросы Филологии. – М., 2006. – 397 с.

22. Колшанский Г.В. Семиотика слова в логическом аспекте / Г.В. Колшанский // Язык и мышление. – М., 1967. – С. 187- 208.
23. Красавский Н.А. Лингвистические методы исследования эмоциональной концептосферы / Н.А. Красавский // Лингвистические парадигмы: традиции и новации. – Волгоград, 2000. – С.18-20.
24. Крючкова Н.В. Лингвокультурное варьирование концептов / Н.В. Крючкова. – Саратов, 2005. – 276 с.
25. Кубрякова Е.С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика – психология – когнитивная наука / Е.С. Кубрякова. – Тамбов. – 1994. – № 4. – С. 26-34.
26. Кубрякова Е.С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики / Е.С. Кубрякова // Вопросы когнитивной лингвистики. –2004. – № 1. – С.6-17.
27. Кубрякова Е.С. Языковое сознание и языковая картина мира / Е.С. Кубрякова // Филология и культура. Материалы международной конференции. – Тамбов, 1999. – С.6-13.
28. Кузлякин С.В. Проблема создания концептуальной модели в лингвистических исследованиях/ С.В. Кузлякин // Русистика и современность. Лингвокультурология и межкультурная коммуникация. – М., 2005. – С. 136-141.
29. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка / А.В. Кунин. – М.: Высшая школа, 1986. – 381с.
30. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность / А.А. Леонтьев. – М., 1969. – 157 с.
31. Лесота Ю.Л. Английская зоосемия / Ю.Л. Лесота. – Владивосток, 1984. – 116 с.
32. Лихачев Д.С. Концептосфера русского языка / Д.С. Лихачев. – 1993. – № 1. – С.3-9.

33. Мальцева Д.Г. Страноведение через фразеологизмы / Д.Г. Мальцева. – М.: Высшая школа, 1991. – 176 с.
34. Маргулис В.Д. Фразеологические средства выражения иронии / В.Д. Маргулис // Фразеологическая система английского языка. – Челябинск, 1985. – С.44-48.
35. Маругина Н. И. Концепт «собака» как элемент русской языковой картины мира / Н.И. Маругина // Вестник Томского государственного университета. Язык и культура. – 2009. – № 2. – С. 11–30.
36. Никитин М.В. Развернутые тезисы о концептах / М.В. Никитин // Вопросы когнитивной лингвистики. – М., 2004. – № 1. – С.53-64.
37. Опарина Е.О. Роль культурного компонента в семантике метафор / Е.О. Опарина // Речевые и ментальные стереотипы в синхронии и диахронии. – М., 1995. – С.91-94.
38. Першаева В.В. Опыт экспериментального определения значения зоосемизмов в русском языке / В.В. Першаева // Сб. науч.тр. «Аспекты лексического значения». – Воронеж, 1982. – С.53-58.
39. Пименова М.В. Типология структурных элементов концептов внутреннего мира (на примере эмоциональных концептов) / М.В. Пименова // Вопросы когнитивной лингвистики. – Кемерово, 2004. – № 1. – С.83-90.
40. Пименова М.В. Введение в когнитивную лингвистику/ М.В. Пименова. – Кемерово, 2004. – Вып.4. – 208 с.
41. Попова З.Д., Стернин И.А. Очерки по когнитивной лингвистике / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – Воронеж, 2003. – 226 с.
42. Попова З.Д., Стернин И.А. Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – Воронеж, 1999. – 154 с.
43. Попова З.Д., Стернин И.А. Язык и национальная картина мира / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – Воронеж, 2002. – 202 с.
44. Потебня А.А. Мысль и язык. / А.А. Потебня. – К.: СИНТО, 1993. – 192 с.

45. Сакаева Л.Р. Фразеологизмы с компонентами зоонимами / Л.Р. Сакаева // Вестник Набережночелнинского филиала Казанского государственного педагогического университета. – Набережные Челны, 2004. – С.43-47.
- 46.Скляревская Г.Н. Метафора в системе языка / Г.Н. Скляревская. – М., 1993. – 151с.
- 47.Слышкин Г.Г. Дискурс и концепт (о лингвокультурном подходе к изучению дискурса) / Г.Г. Слышкин // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс.– Волгоград, 2000. – С.38-45.
- 48.Соссюр Ф. де. Курс общей лингвистики / Ф. Соссюр // Труды по языкознанию. – М., 1977. – С.31-284.
- 49.Степанов Ю.С. Основы общего языкознания / Ю.С. Степанов. М., 1975. – С. 70-85.
- 50.Стернин И.А. Когнитивная интерпретация в лингвокогнитивных исследованиях / И.А. Стернин // Вопросы когнитивной лингвистики. – М., 2004. – № 1. – С. 65-69.
- 51.Стернин И.А. Психологически реальное значение слова и его изучение / И.А. Стернин // Психолингвистические исследования в области лексики и фонетики. – Калинин, 1981. – С. 116-122.
- 52.Тарасов Е.Ф. Язык и сознание: парадоксальная рациональность / Е.Ф. Тарасов. – М., 1993. – С.6-15.
- 53.Томахин Г.Д. Фоновые знания как основной предмет лингвострановедения / Г.Д. Томахин // Иностранные языки в школе. – М., 1980. – № 4. – С. 84-88.
- 54.Успенский Б.А. Мифологический аспект русской экспрессивной фразеологии / Б.А. Успенский // Антимир русской культуры. – М., 1982. – С. 43-69.
- 55.Фисенко О.С. Концепт *гроза* в русском языковом сознании / О.С. Фисенко. – Воронеж, 2005. – 18 с.

56. Шаховский В.И. Текст как способ экспликации эмоциональности языкового сознания / В.И. Шаховский // Языковое сознание. Содержание и функционирование. – М., 2000. – С.274-275.
57. Черемисина М.И. Экспрессивный фонд и пути его изучения / М.И. Черемисина // Актуальные проблемы лексикологии и словообразования. – Новосибирск, 1979. – С. 3-11.

SUMMARY

Diploma paper: 70 p., 57 sources.

The object of the research is the concept “animal”.

The subject of the research is the peculiarities of its lexical realization of the concept.

Methods of the research are represented by analysis, comparative method, systematization of the results obtained.

The foreword describes the state of the problem, the tasks which are to be executed to achieve the aim of the research.

The theoretical section shows the analysis of the cognitive worldview as the complex of concepts and stereotypes of consciousness.

The practical section represents the analysis of the concept «animals» and the peculiarities of its lexical realization in the English language.

The topicality of the research is determined by the great importance of the concepts as units of the individual thinking process. The concept «animal» is one of the most extensive concepts in the number of linguistic worldviews. The history of interaction between human and animals numbers millennia, and the forms of this interaction are different and numerous. Relations "human – wildlife", which develop under the influence of historical, geographical and social factors, have made an evident impact on the language.

The practical value of the research involves the ability to consider the thinking process of people, which are the representatives of other cultures. We can determine the presence of certain concepts in the sphere of concepts and understand what kind of role they play in the language system and which functional features they have in the language.

Key words: COGNITIVE LINGUISTICS, WORLDVIEW, CONCEPT, SPHERE OF CONCEPTS.

РЕФЕРАТ

Дипломна робота : 70 с., 57джерел.

Об'єктом дослідження є концепт «тварина».

Предметом дослідження є лексична реалізація концепту «тварина» в англійській мові.

Методи дослідження включають в себе порівняльний метод та систематизацію отриманих результатів.

У передмові описується стан проблеми, завдання, які повинні бути виконані для досягнення мети дослідження.

У теоретичному розділі розглядається когнітивна картина світу як сукупність стереотипів свідомості та концептів, методи їх дослідження.

У практичному розділі представлений аналіз концепту «тварина» та особливості його лексичної реалізації в англійській мові.

Актуальність роботи визначається великим значенням концептів як одиниць процесу мислення людини як представника певного суспільства. Концепт «тварина» являє собою один з найбільш об'ємних концептів в різних мовних картинах світу. Історія взаємодії людини і тварин налічує тисячоліття, і форми проявів цієї взаємодії різноманітні і численні. Відносини "людина – тваринний світ мають величезний вплив на мову.

Практичне значення виконаної роботи полягає у можливості детальніше розібрати процеси мислення людей, які є представниками іншої культури. Завдяки встановленню в концептосфері наявності певних концептів ми зможемо зрозуміти, яку роль вони відіграють у системі мови та які особливості функціонування вони мають у мові.

Ключові слова: КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА, КАРТИНА СВІТУ, КОНЦЕПТ, КОНЦЕПТОСФЕРА.

